

TÜRK FOLKLOR ARAŞTIRMALARI

KASIM 1971

İÇİNDEKİLER :

Halk Hikâyeleri ve Program Tekniği	Muhan BALI
Divriği'de Düğün Âdetleri (1)	İbrahim ASLANOĞLU
Fırat Çevresi Yolları ve Kabanlar	Mehmet Hilmi GÜR
Yalvaç'ta Çatı Kapanırken Bayrak Asma	A. Turabi TÜTÜNCÜ
Yunus Emre	E. Sevki BOTSALI
Edirne Bölgesi Eski Kına Gecesi Türküleri	İ. Hakkı SOYANMAZ
Karagöl Mânileri	Fuat AKKAYA
Türk Nakış ve İşlemeleri	Macide GÖNÜL
İstanbul'da Derlenmiş Dilek Sözleri	Doç. Dr. Kemal ÖZERGİN
Sünnetin Tarihçesi ve Sünnet Düğünleri	İhsan HİNÇER
Bir Siran Masalı : Ağasını Öldüren Keloğlan	Dr. Saim SAKAOĞLU
Bilmecelerimiz ve Kapuköy'den Bilmeceler	Ergün SARI
Türk Folkloru Danışma Kurulu 7. 12. 1971 Günü Toplantıyor	T.F.A.

BİZE GELEN KİTAPLAR

SAYI: 268

KURUŞ: 125

İSTANBUL'DA AYDA BİR DEFA ÇIKAR HALK KÜLTÜRÜ DERGİSİ

321

milyon üstüne milyon

T.C.ZİRAAT BANKASI

(Basın : A. 20203/70 - 1319 - 125)

TÜRK FOLKLOR ARAŞTIRMALARI

11 Ocak 1972

Devlet N... ..

KASIM 1971

İÇİNDEKİLER :

Halk Hikâyeleri ve Program Tekniği	Muhan BALI
Divriği'de Düğün Âdetleri (1)	İbrahim ASLANOĞLU
Fırat Çevresi Yolları ve Kabanlar	Mehmet Hilmi GÜR
Yalvaç'ta Çatı Kapanırken Bayrak Asma	A. Turabi TÛTÛNCÛ
Yunus Emre	E. Şevki BOTSALI
Edirne Bölgesi Eski Kına Gecesi Türküleri	İ. Hakkı SOYANMAZ
Karagöl Mânîleri	Fuat AKKAYA
Türk Nakış ve İşlemeleri	Macide GÖNÛL
İstanbul'da Derlenmiş Dilek Sözleri	Doç. Dr. Kemal ÖZERGİN
Sünnetin Tarihçesi ve Sünnet Düğünleri	İhsan HİNÇER
Bir Şıran Masalı : Ağasını Öldüren Keloğlan	Dr. Saim SAKAOĞLU
Bilmecelerimiz ve Kapuköy'den Bilmeceler	Ergün SARI
Türk Folkloru Danışma Kurulu 7. 12. 1971 Günü Toplanıyor	T.F.A.

BİZE GELEN KİTAPLAR

SAYI: 268

KURUŞ: 125

İSTANBUL'DA AYDA BİR DEFA ÇIKAR HALK KÜLTÜRÜ DERGİSİ

KIŞ VE YAZ
AYLARINDA
BİLGİ HASSA
KIŞ
MEVSİMİNDE

Lokman
çayı

BÜYÜKLERİN
VE
KÜÇÜKLERİN
SAĞLIK
KAYNAĞI

(Folklor : 121)

BÜTÜN
MESELE DENGEDİR

Unutmayınız
Tasarruflarınız
Hayatınızda Bir
Denge Unsurdur

TÜRKİYE
HALK
BANKASI

Basın : A. 20364/60178 - 122)

GRİPİN, nezle
başlangıcında birçok
fenalikle önlemek
bakımından faydalıdır.
GRİPİN, 4 saat
aralıyla günde
3 adet alınabilir.

GRİPİN

(Yeni Ajans : 123)

mmm! sana'lı bir dilim nefistir...

Çocuklarınız üstün lezzetli Sana'ya bayılırlar.

Üstün lezzetli Sana'da, taze pastörize süt vardır. mevcuttur. Bundan dolayı Sana kıymetli bir En saf nebati yağlarla hazırlanan Sana'da ay enerji kaynağı ve üstün lezzetli, mükemmel rica vücuda elzem olan A ve D vitaminleri bir gıdadır.

sizin için çalışıyorlar :

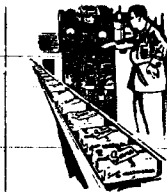
Evet! Taze sütün pastörize edilmesinden Sana'nın ambalajlanmasına kadar geçen muhtelif safhalarda, yüzlerce Türk işçisi, hergün sofranıza üstün kaliteli bir margarin getirmek için, titizlikle çalışıyor.

Sana imalatının her safhasındaki, sıkı ve devamlı kalite kontrolleri. Sana'yı bugün yurdumuzun en üstün kahvaltılık margarinine haline getirmiştir.

Bunu biliyor muydunuz?
Her sene, Sana'ya 1.000.000 kilo taze pastörize süt ilâve edilmektedir.

Sana, yüde yüz saf nebati yağlarla kat'iyen el değmeden hazırlanmaktadır.

GRAFİKA 8-47

Sana ağıza tad, vücuda sıhhat !

(Folklor : 124)

Şiddetli baş ağrılarına karşı

OPON
KULLANINIZ

OPON, baş, diş, adale, sinir, lumbago, romatizma ağrıların teskin eder
OPON, bayanların muayyen zamanlardaki sancılarında faydalıdır
OPON, günde 6 tablet alınabilir

(Yeni Ajans: 3730 — 126)

TÜRKİYE GARANTİ BANKASI
A. Ş.

KURULUŞ : 1946

Sermayesi :
80.000.000.— Lira

Yurt içinde 162 Şube

★

TASARRUF MEVDUATINDA HARBİYEDE
VE FENERBAHÇEDE TAM KONFORLU
APARTMAN DAİRELERİ VE ZENGİN PARA
İKRAMİYELERİ

GARANTİ BANKASI

(Folklor : 127)

(Reklam : 20680 — 198)

(Folklor : 128)

6127

TÜRK FOLKLOR ARAŞTIRMALARI

KURULUŞU : AĞUSTOS 1949

AYDA BİR DEFA İSTANBUL'DA ÇIKAR HALKBİLGİSİ DERGİSİ

SAHİBİ : İHSAN HİNÇER

No. : 268

KASIM 1971

YIL : 23 — CİLT : 13

Halk Hikâyeleri ve Program Tekniği

Yazan : Muhan BALI

Az gelişmiş ülkelerin karakteristik özelliklerinden biri de zaman zaman bir fikrin, bir konunun moda haline gelmesi; bilenin bilmeyenin, sevenin, sevmeyenin onun etrafında toplanması ya da toplanır görünmesidir.

Bizde de son on-onbeş yıldır halk kültür ve edebiyatı, başka bir ifade ile Türk Folkloru, böylesine bir görünüş kazanmıştır. Hâlâ bu gün bile folklor sözünden sadece ve sadece halk oyunları'nı anlayandan başlayıp, folklor derlemesi yapıyorum diye kendi muhayyile-sindekileri kâğıda aktarmaya kadar uzanan bir gaflet zinciri, işin hüzünlü yönünü olanca çıplaklığı ile ortaya koymaktadır.

Radyolarımız da halk kültürüne programlarında yer vereli zaman zaman, bile-rek veya bilmeyerek, bu gaflet örnekle-rine yayın vasıtası olmaktadır.

Bunlardan birini İstanbul Radyosunda Eylül ayı içinde, tüylerimiz ürpererek, dinlemek felâketine uğradık. Programın sayın hazırlayıcısı halk hikâyelerinden bir örnek (!) başlığı altında Köroğlu Destanı'ndan bir bölüm sundu. Her ne kadar halk hikâyeleri ve destanlarımız radyo program tekniğine çok yakın özellikler taşıyorsa da sunulan bir programın başarılı olması için konunun mutlaka halk arasındaki yaşayış şeklini bilmek şartı vardır.

Bilindiği üzere halk hikâyesinin genel şeması mensur ve manzum kısımların bir araya gelmesinden oluşur. İslâmî kültür çevresinde bunu ifade edecek bir kelime

olmadığı için Sanskritçeden alınma bir ifade kullanılarak ç a m p u denilmektedir. Programın sayın hazırlayıcısı zahmet edip Otto Spiesin kitabına veya Per-tev Naili Boratavın eserlerine baksaydı bunu öğrenmiş olurdu.

Ç a m p u şekli nesir - nazım karışımı olduğuna göre metnin tesbit ve takdiminde buna uymak, yani eseri kimden alhyorsak hem mensur kısmını hem de manzum kısımlarını mutlaka ondan derlemekte zâ-ruret vardır. Bu, işin ilk ve temel şartıdır. Yoksa ortaya çıkan eser halk edebiyatı ürünü olmaktan uzak, (A) nın anlattığına (B) nin söylediği eklenmiş bir parça olur.

Halk hikâyesini hazırlayan sayın programcı, Mehmet Gökalp'ın yayınladığı bir Köroğlu rivayetini almış; bunu Murat Çobanoğlu'nun meşhur ettiği Kızıroğlu türküsünü ekleyerek genişletmiş, kendi anlayışına göre bir bütüne varmıştır. Kendisi :

"Bir atım var Alapaça

Aman vermez Kırat kaza

Az kaldı ortamdın biç

(Hanım kim, canım kim, Nigâr kim)

Kızıroğlu Mustafa Bey"

Dediğine göre demek ki Köroğlu oralara başka bir iş gitmiştir. Sayın programcı da destanın tümü ve halk hikâyesi geleneğini bilmediği için, dinleyicilerle alay edercesine bir tasarrufa girişmiş, iki ayrı şahsın anlattığını birleştirerek yeni yepyeni bir Köroğlu Varyantı (!) ortaya çıkarmıştır.

Acaba bunu hangi akıl, hangi mantık ve hangi teknikle açıklamak mümkündür?

Divriği'de Düğün Âdetleri

EVLENME ÇAĞI — KIZ ARAMA — DÜNÜR DÜŞME — NİŞAN

— I —

Yazan : İbrahim ASLANOĞLU

EVLENME ÇAĞI :

Tanrı insanı madem ki çift yaratmıştır, herkes kendine göre bir eş seçmeğe ve hayatını onunla birleştirmeye mecburdur. Bu birleşme zamanı dünyanın her yerinde buluş çağından sonra olmakla beraber iklim, ülke ve zamanın sosyal anlayışlarına göre ufak tefek değişiklik arzeder.

Divriği'de bundan 60 - 70 sene evvel kızlar için evlenme çağı en aşağı 25 yaş idi. Gelinlik kız dediğin, bir evi kimseye minnet-etmeden dönderecek durumda olmalı, daha doğrusu: "Elinin önünü ve arkasını tanımalı" idi. Şimdi, tamamiyle aksinedir; 25 yaşındaki kız geç kalmış demektir. Hele 30 una geldi mi evde kalmağa namzettir. Böyeleri talipisini çok düşündürür. Aranılan çağ, 16 ile 20 yaş arasındadır.

Erkekler eskiden erken evlenirdi. 8 - 10 sene süren askerlikten sonra evine dönünce 10-12 yaşındaki bir çocuğu karşılarında görmek isterlerdi. Bugün askerlik kısa olduğu için buna lüzum görülmemektedir. Ana babalar bilhassa, oğlumuz askerlikte evinin barkının kıymetini daha iyi anlar, diyerek düğünü terhisten sonraya bırakıyorlar. Fakat, hali vakti iyi olup da oğullarının mürüvvetini dünya gözüyle görmek isteyenlerle, evlenme masrafını kendi alın teriyle kazanmak mecburiyetinde kalıp, bu işi hayli sonraya bırakanlara da raslanıyor.

HAZIRLIK :

Bıyığı terlemeğe başlayan oğlu, göğsü belirmeğe başlayan kızı olan her ana baba vaktin geldiğini anlayarak yavaş yavaş hazırlanmağa başlar. Bu hazırlık erkekler için para, kızlar için ise cihazdır. Herkes elin-günün içinde mahcup olmamak için elinden geldiği kadar gayret eder. Bilhassa küçük bir evin kurulabilmesi için ne lazımsa herşeyi hazırlamağa mecbur olan kız tarafının bu işe çok önem vermesi gerektir. Hele kızları biraz gösterişsiz olan aileler, kız beğenmekte cihazın oynadığı rolü düşünerek buna dört elle sarılırlar. Erkek ise evlendikten sonra dahi babasının eline bakmamak için bir iş - güç sahibi

olmağa, kendi ekmeğini kendisi kazanmağa çalışır.

KIZ ARAMA :

Çocuklarını evlendirmeğe karar veren aile yerli ise, tanıdıkları kızları bir bir gözünün önüne getirip, hepsini kendi endazesine göre bir kere ölçüp biçer. Bunlar arasında matluba muvafık kimseyi bulamazsa bu sefer için mecrası değişir ve kız aramak yoluna dökülür. Yakın akraba, dost, komşu ve diğer tanıdıklardan kendilerine münasip bir kız bilip bilmedikleri sorulur. Düğün, sahra ve hamamlarda görülen kızlar bir bir gözden geçirilir. Bir bahane ile evler dolaşılır. Oğlanın kendisinden de sorulabilir. Bütün bu araştırmalardan bir sonuç elde edilememişse yalnız bir çare kalmış demektir. O da: Yabancıların yaptığı gibi arabulucu kadınlara müracaat etmek.

ARA BULUCU KADINLAR :

Ekseriya okuyucu, satıcı, ebe, natır ve evlere her zaman kolayca girip çıkabilen kadınlar arabuluculuk vazifesini yaparlar. Onların tanımadığı ev ve kız yoktur. Kendisine baş vuranlara arzu ettikleri şekilde kızları gıyaben bir bir tanıtır. Şayet bir kız tarif etmişlerse onun hakkında bilgi verir. Ailesinin kızı verip vermeyeceğini de: Onun sözlüsü var, veya onu size vermezler, şu gibi kimselere vermek istiyorlar, yahut da talip olursanız verirler, gibi daha evvelden kesin birşey söyleyebilirler.

Bu kadınların iyi tarafları olduğu gibi, kötü tarafları da vardır. Satılmayan kızın annesi tarafından yüzü gülecek kadar birşey koparmışsa daima o kızı ileri sürerler. Oğlan anasının sorduğu kızı ya kötüler, veya size o kızı vermezler diye atlatmağa çalışırlar. "Sizin için ancak şu kız münasiptir" diye bir sürü dil döküp, istediği kızı bütün meziyetleriyle överler. Tabii ki bu kuyuya bazıları düşer, bazıları düşmez.

KIZDA ARANAN VASIPLAR :

Nüfusunun yarısından çoğu kadın olan bir memlekette kız bulabilmekte mi bir mesele diye düşünülebilir. Doğru. Ama arad-

ARAŞTIRMALARI

ğımız kızın istediğimiz vasıfta olması bizi bütün bu çarelere baş vurdurmaktadır. Çarşıdan karpuz alınmıyor ki biri çıkmazsa, biri çıkar densen. Bir ömür boyunca aynı yastığa baş koyacak hayat arkadaşı aranıyor. Onun için, mümkün olduğu kadar ince elenip, sık dokunur. Ailenin ileri gelenleri bu işte oy sahibidir. Başlangıçta herkes keseri kendi tarafına yontar. Oğlan boyuna bakar, bosuna bakar güzel ister; ana huyuna bakar, husuna bakar işgüzar ister; baba soyuna bakar, sopuna bakar bir kere kararını verdi mi Nuh der, Peygamber demez. Bu konuşma ve tartışmalar bazan günlerce devam eder. Sonunda bütün oylar ailenin en güvenilir kadını üzerinde toplanır. Çoğunlukla kızda aranan vasıflar şunlardır: Güzellik, asillik ve namusluluk. Ailenin hal ve geçmişinin temizliği. Sıhhatçe sağlamlığı, çocukları cılız olduğu takdirde "Anası ne ki, danası ne ola" denmemesi için o kadar ufak tefek olmaması. Dikiş, yemek, hayvan bakımı ve haslatını başarması gibi ev işlerini bilmesi. Tutumluluk, ailenin iktisadi durumuna ayak uydurup, onların yaşayış şekline intibak edebilmesi. Bunun içindir ki ekseriyetle akraba ve aynı soydan olanlar alınır. Bazı aileler servet sahibi ve cihazlı olmasını da tercih ederler. Kız biraz hoppa, müsrif ve o ailenin namus durumu ile denk değilse "Bu bizim kazanda kaynamaz" denir. Hele ağzı kokan ve düz taban olan kızın yanına hiç yanaşılmaz. Daha önce başkası ile sözleşmiş vaz geçilmişse bunun üzerinde epeyce durulur. Hariçten kız almağa çok rağbet edilmez, hatta verilmez de. Köylerde bile başka köye verilen kız için "Ana kızın çok mu ydu, köyde bir it yok muydu?" diye sitem edilir.

AĞIZ ARAMA :

Nihayet bir kıza karar verilir. İş kız tarafının düşüncesini anlamağa kalır. Talipler kızı alabileceklarine mutlaka kani iseler, bizzat müracaat ederler. Şayet şüpheli iseler, yüz yüze gelip mahcup olmağa için araya bir vasıta korlar. Burada vasıtalık işini her zaman durumunu yurkarda izah ettiğim arabulucu kadınlar yapar.

Bu kadınlar, kimseye sezdirmeden doğruca kızın evine gidip annesine: filanca hanımın, kızlarını görüp beğendiğini, dü-

nür geldikleri takdirde ne diyeceğini sorular. İki aile birbiriyle tanışmıyorsa kısaca izahat verirler. Kızın annesi vermek istemiyorsa: "Kızım daha gelin olacak çağa gelmedi, henüz çok küçük" mealinde birşeyler söyler. Vermek istiyorsa: "Bir kere babası ile konuşayım da" der. Bu, ben vermek istiyorum ama, babasının da fikrini öğrenmek lâzım, demektir. Şayet kızın babası yoksa, annesi bu sefer: "Düşünüyüm de" der. Ara bulucu kadın bu hususa dair daha fazla birşey konuşmaz. Cevap için, geleceği gün hakkında söz alıp ayrılır.

Danışayım veya düşünüyüm - sözünden maksat: Oğlanın durumu hakkında bilgi edinmek ve bir karar vermek için bize biraz mühlet verin demektir.

Kararlaşırılan günde ara bulucu kadın yine gider. Kız vermek istiyorlarsa annesi: "Allah yazdıysa ne diyelim" der. Vermek istemiyorlarsa, münasip bir şekilde anlatır. Ret cevabı için klişe bir söz yoktur.

OĞLANDA ARANAN VASIPLAR :

Ağzı aranan aile, kızda olduğu gibi oğlunda da birçok vasıflar arar. Her isteyene kız verilmez. "Kızınızı kime verdiniz?" diyenlere göğsünü kabartarak "Filana verdik" diyebilmei. Herkese de "Tam yerini bulmuş" dedirtmelidir. Nasıl olsa el'e gidecek ama, lânyk olduğu yere gitmelidir. Davul bile, dengi dengine der, vurur. Talip olan genç eğer yakından tanıdık değilse, hakkında esaslı soruşturma yapılır. Hal ve tavır zaman zaman kontrol edilir. Böyle işlerde kime ne sorulursa vebalde kalmamak için bildiğini söyler.

Oğlan için de şunlar sorulur: Asil mi, ailesinin hal ve geçmişi temiz mi? İçki ve kumarı yok mu? Memur, sanatkâr, çiftçi her ne hal ise ekmeğini eline alabilmiş, kızlarını muhanete muhtaç etmeyecek durumda mı? Askerliğini bitirmiş mi? Erkeğin güzeli, çirkinini olmaz ama, yakışıklı olması tercih edilir. Abdestli, namazlı olanlardan kötülük beklenmez. Yaş üzerinde fazla durulmaz, hatta biraz yaşlı olması da istenir. Böyelerinin aklı başına oturmuştur, kızımızı rahat ettirir, denir. Her yerde olduğu gibi burada da zenginlik, elbette ki aranan başlıca vasıftır.

DÜNÜR DÜŞME :

Şimdiye kadar geçen olaylar düşünce ve

hazırlık safhası idi. Şimdiden sonraki olaylar ise bilfiil hareket ve taraflar arasındaki temas safhasıdır.

Ara bulucu kadının müspet haberi üzerine oğlan annesi, yanına iki yakın akraba, dost veya komşusundan iki kadın alıp kız evine gider. Kız tarafı bu misafirlerin diğerlerine benzemediğini düşünerek ona göre hareket eder. Kız müstakbel kaynanasına kendini beğendirmek için elinden geleni yapmağa çalışır. Bu esnada dünürler de boş durmaz; iş isten geçmeden evvel kız alıcı gözle bir daha tetkik ederler. Hizmetine konuşmasına iyice bakaraklar. Kesin olarak karar veren oğlan annesi, kızın içerde bulunmadığı bir sırada: "Allahın emri ile kızımızı oğlumuzla almağa geldik" diye söze başlar ve lisani hal ile her ikisini de överek, birbirlerine biçilmiş kaftan olduklarını anlatır. Bu söze daha önceden - Ara bulucu kadın vasıtasıyla - rızasını bildirmiş olan kız annesi de: "Allah yazdıysa ne diyelim" diye karşılık verir.

Dünürlerin kadın olması mutlaka şart değildir. Kimsesi olmayan gençler, herhangi bir erkeği de dünür olarak gönderebilirler.

NIŞAN :

Bundan sonra ara bulucu kadın kız evine gidip "Şerbete hangi gün gelelim?", yahut "Filan gün geleceğiz, ne diyorsunuz?" diye sorar. Kız tarafı ya "buyurun" der, veya "Şu güne kadar müsaade edin de dosta, akrabaya haber verelim" diye karşılık verir. Aynı zamanda nişana gidecek hediyeler de kararlaştırılır. Bu kararlaştırma tahmin edildiği kadar kolay olmaz. Ekseriya ara bulucu kadın, kız evi ile oğlan evi arasında mekik dokuyup durur.

Nişan, kızın vâsilliğini yapan biri varsa onun evinde, yoksa mutlaka kız evinde olur. Her iki tarafın davetlileri sözleşilmiş saatte toplanırlar. Cümle kapısı ardına kadar açıktır. Misafirleri kızın kardeşi, yoksa yakınlarından bir genç güler yüzle karşılar ve yer gösterip misafir odasına alır. Oğlan tarafına odanın üst tarafında yer gösterilir. Ama gençler büyüklerine hürmeten daima alt tarafında otururlar. Merhabalaştıktan sonra zaman ve zemine göre dereden, tepeden konuşulur. Mey-

sim yaz ise, kız tarafının gençlerinden biri -Önce oğlan tarafından başlamak üzere- şekerli kahve ikram eder. 5-10 dakika sonra da özel bardaklar içinde şerbet dağıtır. Bardaklar toplanırken oğlan vekili, nişana getirmiş olduğu hediyeleri olduğu gibi şerbet tepsisinin içine kor. Bu hediyeler: Altın yüzük (evvelce kaşlı idi), 1-5 kremise veya beşbirlik, etrafına gazı veya onluk, yirmilik olmak üzere altın dizilmiş tülbent (Altunlu ah); altın, inci gibi sair hediye ve ayrıca bir zarf içerisinde 500-1000 lira arasında nakit paradan ibarettir. (1).

Tepsi olduğu gibi götürülüp kızın anne ve yengesine verilir. Onlar da komşu ve yakın akrabaların huzurunda açıp teşhir ettikten sonra kaldırılır.

Mevsim kış ise, kahveden sonra ve şerbeti müteakip, herşeyin tatlılıkla sona ermesi için en son olarak bir şekerli kahve daha verilir. Nişana gelenlerin evlenecek oğlu veya kızı varsa ona da "Darısı sizinkinin de başına" denir. Kahvesini içen herkes "Allah hayırlı, uğurlu eyesin" deyip ayrılır. Misafirlerin ayakkabalarını önlerine çeviren hizmetçiye oğlan evi tarafından bahşış verilir.

Nişanın esası böyle olmakla beraber, bazı hallerde merasim bakımından değişik şekiller arz eder:

1 — Masrafın az olması için nişana en yakın komşu ve yakın akrabalarından beş kadınla, beş erkek gider.

2 — Erkek merasiminde paradan gayri diğer hediyeler verilmez. Birkaç gün sonra kadınlara da aynı merasim yapılır. Bunun diğerinden farkı, kızın çarşafı olarak oturtulması ve oğlan mümessilinin herkesin huzurunda altınla hindiye kızın başına koyup, altınları boğazına ve yüzüğü de parmağına takmasıdır.

3 — Oğlan evi nişana kalabalık olarak gider de kız evi tarafından yemek yedirilirse, yemek yiyen herkes bahşış verir. Nişan yemeğinde çeşit ve sofraya getiriliş sırasına göre çorba, etli ve sebze, tatlı, pilav ve hoşaf bulunur. Şimdi nişan yemeği hemen hemen kalktı; yapanlara raslanmıyor. (Devam edecektir)

(1) Verilen rakamların hepsi bundan 20 sene öncesine aittir.

Fırat Çevresi Yolları ve Kabanlar

Kaban, Kemaliyelilerin konuşma dilinde vadilerden kayalık olan dağların doruklarına varabilmek için bu kayaların uygun aralıklarına basamak, lüzumuna göre duvarlarla yapılan insan ve hayvanların inme ve çıkmalarını sağlayan, bazen de yalnız insanların iniş ve çıkışını mümkün kılan yol ve patikalara verilen addır.

Kemaliye (Eğin) deki Kaban'ları konu etmeden evvel Türk Dil Kurumu ilgililerinden bu söyleyişin Keban mı, Kaban mı olduğunu açıklamalarını rica ederim.

Osmanlı, Selçuk, Bizans, Pers, hatta Asur'lar zamanında da işletildiği tahmin edilen Gümüş madeninin çıkarıldığı mahal olmasından ötürü bu bölgedeki meskün kasabaya "Kaban Madeni" denir.

Türkiye Cumhuriyeti Hükümetinin yaptırdığı köprünün geçiş dönüğe açılışına kadar Keban Madeni kasabasının Fırat kıyısında geçiş dönüğü sağlayan Nuhun Gemisine nazaran pek ilkel tekneye binmek için kasabadan kıyıya inmek için yapılmış bulunan kabadan ötürü olacak ki, bu kasabaya Kaban - Kaban adı takılmış.

Kaban kasabasından Fırat sahiline inen bir tek kaban oluşundan ötürü bu kasabaya Kaban denildiği halde, bizim Eğin - Kemaliyemizde sayısı yirmiye yakın kaban olduğu halde neden kabanlar diye adlandırılmıştır!

Kemaliye'ye sırtın eğilen kısmı anlamına gelen Eğin adı daha şehir kurulurken ad olmuş ve kabanların daha sonra yapılmış olmasından Eğin söylenir olmuş. Kaban'da ise Kaban olan yol bu kasabadan evvel olmalı ki bu mahale ad olmuştur.

Eğinin Kaban konusuna dönelim. Fıratın doğusunda olan kasabaya göre karşı geçede Çöçi kabanı, Geşo kabanı, Taşyolu vardır. Bunlardan Taşyolu - Vank köyü ile Çemişkezek Livasına bağlı bulunduğu sıralarda hayli zaman nahiye merkezi olarak çevresinin idaresini elinde tutmuş bu vesile ile "Altı pare köy" dediğimiz Ekrek, Miçinkâş, Venkâş, Salahlı, Şırzı ve Ağrik'le olan bağlantı sağlanmıştır.

Çöçi kabanı da Eski Poşayı Nahiyesi ve şimdiki -İlç- kazası ile olan bağlantıyı sağlar.

Geşo Kabanı kasabasının karşısında ve hemen her taraftan görülebilen kabadır. Başta Geşo köyü ile Başpınar nahiyesine bağlı bir kısım köylerin gidiş ve gelişini sağlayan bu kabanın zızzaklarından kurulma çaresini düşünen Geşolular büyük bir kazanın iki kulpuna dayanıklı iki halat bağlayarak geçiş - dönüş denemesi yapmışlarsa da istenilen sonucu elde edememişler.

Rahmetli Aziz Hüdayı Bey Geşo destanında bu olayı güzel anlatmaktadır.

Bununla beraber Geşolu hemşerilerimiz bu olaydan hayal kırıklığına uğramamışlar ve 1924 de Büyük Millet Meclisi -tatilinde Eğine gittiğimizde bu olay Babamın da bulunduğu bir toplulukta söz konusu olmuş. Babam Kafkasya'da tel - bir - halat altında her iki tarafa işleyen kayıkların mevcudiyetini anlatınca bu sistem mevcut arklar üzerinde denenmiş. Yapılan bu tecrübelerle olumlu sonuca varılmış ve gerilen çelik tel halat üzerinde makara ile çıkararak geçiş - dönüşü sağlayan Geşo Ka-yığı yapılmıştır. Geşolu hemşerilerimizin Eğine geldikleri zaman "Kaban'dan mı geldiniz, Kazandan mı", serzeniş günümüze kadar devam edegelmiştir. 1934 - 1935 yıllarında ise çelik halatlarla yapılan asma köprü bütün güçlükleri ortadan kaldırmış bulunmaktadır.

Fırat'ın batı geçesindeki, yani şehir tarafındaki kabanlar kasabasının en kuzey tarafında olan Sandık kabanlarıdır. Bu kabanlar Sandık köyü ve eskiden nahiye merkezi olan Abrenği ve bu merkeze bağlı bulunan köylerin gidiş ve gelişini sağlar. Sayıları Yirmiye yakın olan bu kabanların içinde en işler olanları Sandık, Eğin, Mazman, Geşo, Çöçi kabanlarıdır.

Baraj ve baraj dolayısıyla yeni yapılmakta olan şose ve köprü, Sandık kabanını hayli kısaltacak ve değişikliğe uğratacaktır.

Tamamen sırasıyla olmasa da Eğin - Kemaliye'de bulunan diğer kabanların da adlarını yazdıktan sonra önemlilerini belirtelim.

Sandık, Pisi, Ellik, Eğin, Hotar, Halil-ğa, Koyun, Koçan, Küçük, Bahçe, Efendi,

Yalvaç'ta Çatı Kapanırken Bayrak Asma

VE EV GÖRME GELENEĞİ

Yazan : A. Turabi TÖTÜNCÜ

Türk Folklor Araştırmaları'nın "sayı: 257; Aralık 1970" sayısında sayın Muzaffer Uyguner'in "Çatı Kapanırken Bayrak Asma" başlıklı yazısından bu geleneğin Kocaali, Sakarya ve Düzce köylerinde yaşadığını öğreniyoruz. Bu konuda, araştırmacıların Anadolu'dan bizlere zamanla bilgi vereceklerini tahmin ediyoruz. Aynı yazıda, sayın İhsan Hınçer'in buna benzer geleneği İsviçre'de gördüğü de belirtilmektedir.

Yalvaç'ta da bu gelenek yaşamaktadır. Şehir merkezine nispetle köylerde daha canlıdır. Gelenek iki bölümde tesbit edilebilir:

1. Bölüm : Evin yapılıp çatısının kapandığı ve oturulabilecek hale geldiği zaman çatının en yüksek yerine bayrak asılır. Usta başı uzunca bir sopaya bağladığı bayrağı, henüz çatı kiremitleri kapanmadan, çatı dilmelerinin birleştiği yere düa ile asar. Ev sahiplerine "Hayırla ve sağlıklı oturmak nasip etsin", "Allah güle güle oturtsun" der. Çatı kiremitleri kapanıncaya kadar bayrak orada asılı ka-

ıkca, Mazman ve daha evvel bilgi verdiğimiz Taşyolu.

Eğin Kabanı, Köybaşı, Eski Redif Kışlası, şimdiki sağlık merkezinin önünden Dört Yol ağzına inerek Eğin'in dağ köyleriyle Divrik kasabasına olan bağlantıyı sağlar.

Bu silsile üzerinde yukarıda adı geçen kabanlar, ot, içkin, kap, kiris, kenger, çadır, kırzı, göbek (mantar) ve haştan gibi gerek insan ve gerekse evcil hayvanların yazlık ve kışık yiyeceklerini sağlamak için kullanılır. Binbir emekle yapılmış bulunan dağ yollarının önemlilerinden Bahçe kabanı ile Mazman kabanı, otu ve suyunun bolluğu ile önemli Sarı Çiçek ve Hotar yaylalarına sürülerini olatmaya gelen Akkuşaklı, Diricanlı, Darbazlar, Paçıkânlı ve Sinanlılar gibi yaylacıların süt ve sütten yapılan ürünlerini kaza merkezine götürme yoludur.

lır. Bayrak temin edilemediği zaman -ekseri bulunur- kırmızı renkli büyükçe bir kumaş veya dalgalanması için kırmızı ipek kumaş asılmaktadır. Bazı evlerde hem çatıda hem de duvar köşelerinde veya evin "Köşk" denilen sundurmasında bayrak asılı kalır. O gün usta ve işçilere her zamankinden farklı takım yemekler yapılır, bahşiş verilir.

2. Bölüm : Ev tamamlanmış, ev sahipleri tanıdıkları yardımıyla yeni evlerini iyice yerleştirmişlerdir. Her taraf temizlenmiş, süslenmiştir. Bundan sonra yakın akrabaları, mahalle komşuları eş-dost "Ev Görmeğe" giderler. "Ev Görümlülüğü"nde ufak tefek ev eşyaları, mutfak malzemeleri alınır. Hali-vakti yerinde olanlar daha pahalı şeyler götürürler. Bazı ev sahipleri misafirlerini ağırlamak için kuzu keserler, orta halliler de tavuk, hindi vs. pişirir, ikramda bulunurlar. Ev baştan sona kadar gezdirilir. Yeni evde oturmak ayrıca uğurlu da sayılır. Yalvaç'ta "Ev Görme" hediyesi çoğunlukla paradır. Ev yapımında oldukça masraf olmuştur; para daha "Hora-geçer" (Makbûldür) diye düşünülür.

Mazman kabanından gelen kafilelerden büyük bir kısmı kasaba merkezine gelirken, satacağı malı daha az olan bir kısım satıcılar da APCAĞA köyüne saparlar ve ürünlerini bu köyde satarlar.

APCAĞA köyümüzde de merkez kasabasındaki gibi satış meydana ve satıcıların her türlü ihtiyacını karşılayacak türde esnaf bulunmakta idi.

Enbiyabey Mahallesinde de bir ufak teşekkülün mevcut olduğunu bilmekteyim.

Eğin'in merkez köyleri költür, ticaret, sanat, folklor ve her bakımdan kasaba merkezinden geri değildir. Geçmişin vesikaları, hatıraları bunu isbat etmektedir. Kabanlar, en eski devirlerden beri bu bölgeyi bir költür ve sanat merkezi haline getirmiştir. Keban barajı kazıları da bu görüşümüzü doğrulamıştır. Keban barajı'nın da bu köklü költür bölgemize medeniyet ışığını saçmasını dileyelim.

Yunus Emre

Yazan : E. Şevki BOTSALI

Yunus Emre'nin ölümünün 650. yıl dönümü münasebetiyle bilim adamları ona seminerler düzenlediler. Bu konuda çeşitli yazılar, şiirler yazıldılar. Yunus Emre için ne söylese azdır.

Mevlâna Celâleddin Rûmî'nin Mesnevisinde malûm olduğu gibi şöyle bir fıkra vardır :

"Bir gün Musa Peygamber kırda bir çobana rastlar. Çoban sonsuz bir saflıkla inandığı Allah'ı şöyle aramaktadır.

— Ey Allahım nerdesin? Sana hizmet edeyim; Senin çarığımı dikeyim, saçlarını tarayım, Esvaplarımı yıkayım, sana süt getireyim. Uykun gelince yatağımı yapayım. Ey Allahım, keçilerim sana feda olsun. Bütün bu heyheylerim senin içindir.

Musa çobanı azarladı :

— Allaha böyle tapılmaz, dikkat et çoban kâfir oluyorsun.. dedi.

Çoban bu sözlere çok müteessir olarak eleminden yakasını paçasını yırtıp kırlara çıktı. Hemen o anda Tanrı Musa'ya hitap edip dedi ki :

— Ey Musa! Bir kulumuzu bizden ayır-dın! Sen onları bizlere yaklaştırmak için gelmişken bizden ayırdın... Sözün ve söyleyişin değeri yoktur. Sen gönüldeki aşk ateşine bak!

İşte bize çobanın duyduğu bu "aşk ateşi" ile yanarak, bizlere âdeta çoban safiye-tiyle, Türk dilinin büyük bir zaferi sayılan pürüzsüz ve tılsımlı bir söyleyişle Allah sevgisini duyurmaya muvaffak olan ilk büyük Türk Şairi Yunus Emre'dir, diyebiliriz.

Yunus Emre'nin kim olduğunu, O'nu asırlar boyu sevmiş, hâtırasını dilden dile yadigar bırakmış Türk halkından dinleyelim.

Bektaşilik tarikatının kurucusu Hacı Bektaş Veli Horasan'dan Anadolu'ya gelip yerleştiği zaman, Anadolu'da Onun de-recesinde olmamakla beraber daha bir takım "Erenler" vardı. Bunlar arasında Emre isimli bir Türkmen Atası da bulunuyor-du. Hacı Bektaş birgün erenleri huzuruna çağırdı. Emreye de haber gönderdi.

Emre, Hacı Bektaş Veli'den davet gel-

Eessam Nezih'in fırçasıyla Yunus Emre

diği halde bu davete gitmez. Sarı İsmail isimli bir derviş Emre'ye tekrar gönderilip, onun davete gelmesi sağlanır. Emre'nin davete gelmeyişi sebebi sorulduğunda Emre: "Bir gün bütün erenlerle birlikte bir mecliste bulunduğumu ve perde arkasından uzanan bir elin kendilerine "Nasip" verdiğini ve bu mecliste Hacı Bektaş adında bir kimseye rasgelmediğini söyler.

Kendisinden şüphe edildiğini anlayan Hacı Bektaş :

— Sizlere Nasib veren o eli görsen ta-nır mısın? diye sorar.

Tabii, Emre bu eli unutamazdı. Zira, elin ayasında yeşil bir ben vardı.

O zaman Hacı Bektaş elini uzattı.

Kendisine Nasib veren eli derhal tanıyan Emre, kendi gerçek şeyhinin karşısında bulunduğunu anlayınca, hayretle üç defa :

— Tapduk Padişahım!... diye haykırdı.

Emre'nin adı bugünden sonra "Tapduk Emre" oldu.

Komşu köylerde Yunus diye çok fakir bir rençber vardı. Onun fakirliği bir kıtlık yılında büsbütün arttı. Yoksulluktan buna-

lan Yunus, uzaktan kerametlerini duyduğu ve cömertliklerini öğrendiği Hacı Bektaş Veli'ye gidip yardım dilemiye karar verdi.

Bir miktar alıç hediye aldı ve şeyhin ayağına yüz sürerek, hediyesini verdi. Buğday istiyordu.

Hacı Bektaş sordu :
— Buğday mı istersin, erenler himmeti mi?

Erenler himmeti? Bunu rençber Yunus ne bilir? Buğday istedi.

Hacı Bektaş onu tekkesinde misafir etti. Birkaç gün geçti. Yunus gitmek için sarsızlanıyordu. Şeyhe haber yolladı, Şeyh yine sordurdu.

— İstersen getirdiğin alıçlar kadar himmet edeyim.

Yunus himmet istemiyordu. Hacı Bektaş tekrar haber gönderdi.

— Eğer isterse alıçların çekirdekleri kadar himmet edeyim.

Yunus buğday istemekte ısrar etti.

Onun istediği buğday verildi. Yunus geri döndü ve Türk'ün akh sonradan geldi. Yunus kaybettığı şeyin büyüklüğünü yolda anladı. Pişman oldu, geriye döndü. Şeyhin ayağına yüz sürdü. Fakat Hacı Bektaş :

— Senin kilidin şimdi Tapduk Emre'ye verilmiştir. Gayri gidip, ona başvur, dedi.

Yunus Tapduk Emre'nin dergâhına koştu. Başına gelenleri anlattı. O da Yunus'u dergâhının odunculuğuna tayin etti.

Derler ki Yunus, tam kırk yıl dergâhta odun taşıdığı halde buraya eğri ve yaş odun getirmemiş, bunun farkına varan Tapduk Emre bir gün kendisine.

— Dağda hiç eğri odun yok mudur? deyince Yunus :

— Eğri odun çok. Lâkin senin kapına odunun bile eğrisi yakışmıyor, cevabını verir.

Yine rivayete göre kırk yıl sonra bir erenler meclisi kurulur. Mecliste hem oduncu Yunus, hem de Yunus-u Güyende adında, tanınmış bir ilâhici bulunur. Mecliste Tapduk Emreye vecid gelir, çoşar ve :

— Şevkimiz var, haydi sen de biraz terenhüm et diye Yunus'u Güyende'ye seslendir. Ancak bunu birkaç kere söylediği halde Yunus'u Güyende'den ses çıkmaz. O zaman, Tapduk; oduncu Yunus'a döner.

— Haydi kilidin açıldı, Hacı Bektaş Ve-

linin sözü yerine geldi, durma sen söyle, der.

İşte yedi yüz yıldanberi Oğuz Türkleri dünyasını heyecandan heyecana sürükleyen Büyük Şair Yunus Emre, unutulmaz şiirlerini söylemeğe o gün başlamıştır, deniliyor. Onun sayısız nefes ve ilâhileri vardır.

Yunus, Şeyhi Tapduk Emre'nin emri üzerine tam kırk yıl seyahat eder, dönüştü "Ana Bacı" yı bulur. Şeyhinin kendi hakkındaki düşüncesini sorar.

Ana Bacı da :

— Yarın sabah namazında şeyhin yolu üzerine yat; Şeyh senin kim olduğunu bana sorar. Ben o zaman "YUNUS" derim, Şeyhin "bizim Yunus mu" derse, o zaman çilen dolmuştur, der.

Ertesi sabah yolu üzerine yatanın kim olduğunu soran Şeyhe Ana Bacı "Yunus", deyince Şeyh hemen "Bizim Yunus mu" diye sesleniyor. Artık Yunus'un beklediği gün gelmiş, çilesi dolmuştur. Bu hâdiseden sonra Yunus'un en büyük mutluluğu duyduğu ve güzel şiirlerini birbirini arkasından söylemeğe başladığı rivayet edilmektedir.

Yunus'un hayatı Yunus Emre Seminerinde bilim adamlarınca ele alınıp çeşitli gazeteler yoluyla anlatıldığından biz bunun üzerinde durmıyacağız. Onun edebî şahsiyetine biraz olarak değinmek sonra da şiirlerinden örnekler vermek arzusunda yız.

Yunus, Türk tefekkür edebiyatının en tanınmış simalarındandır. Fakiri zengininden kâfiri müslümanından ayırmaksızın Allah'ın eseri olan bütün insanlara karşı, onlarda Tanrı'yı gören ve onları Tanrı misali seven engin bir gönüle sahip olan Yunus, şiirlerini halka anlayacağı şekilde terennüm etmiş biricik halk şairimizdir.

O, Musa'nın konuştuğu çobandaki Allah aşkını öylesine saf bir gönüle yaşatmaya muvaffak olan eşsiz bir âşıktır.

Allah'a karşı olan büyük ve heyecanlı inancını, tanrısını güllerde koklayan bir insan hazzıyla, terennüm ederken sıraladığı mısralar :

*Salmur tûbâ dalları
Kur'an okur hem dilleri
Cennet bağının gülleri
Kokar Allah deyü deyü*

Gibi sade, basit fakat söylenilmesi güç

Gelenekler ve Türküler :

Edirne Bölgesi Eski Kına Gecesi Türküleri

Yazan : İ. Hakkı SOYYANMAZ

Günümüze kadar gelmiş bulunan, gündün güne eski değerini kaybetmeye başlıyan, kadınlar arası şenliklerin başında "Kına Geceleri" büyük önem taşımakta idi. Kına gecelerinde, gelinin kınası vurulmazdan önce, kadınların hep bir ağızdan söyledikleri türküler ile zilli maşa ve darbuka çalarak, gelini mahalle aralarında gezdirmek, kına gecesinin gelenekleri arasında idi. Buna "Kına Gezisi" denirdi.

Kına gezisine çıkarılan gelinin yanında, görümce ve eltiler, gelinin arkadaşları bulunur, bunların önünde de muşamba fenerli yaşlı kadınlar, arkadan mum şamdanları ellerinde gelinin yakın akraba ve komşuları giderdi.

Erkeklerle sözünü geçirtebilecek durumdaki yaşlı kadınlar da, muşamma ve camlı fenerler ile, değneklerine dayanıp, topluluğun dışından yürüyerek, aralarına erkek karışmamasını sağlardı. Bu arada, kadın feracesi geyip, kadın görünüşü ile kadınlar arasına katılıp ta, kimliği an-

mısralardır.

Varlıkların her parçasında Tanrı'yı aramakla oyalanan şair; üzerinde yaşadığı vatanın taşını toprağını her parçasını sever. Onları en ince çizgilerle tarif ederken, bir ağaç karşısında :

*Altundandır direkleri
Gümüştendir yaprakları*

Gibi mısralarla bize bulutsuz bir semanın ışıklarıyla aydınlanmış ağaç resmi çizmekte güçlük çekmediğini gösterir.

Yunus'ca bizzat var olmanın bir değeri yoktur. Onun için yalnız Tanrı'ya varmak amaçtır. O, bu emeli bakın nasıl dile getiriyor?

*Ne varlığa sevinirim,
Ne yokluğa yerinirim
Aşkın ile avunurum
Bana seni gerek, seni...*

*Aşkın şarabından içem
Mecnun olup dağa düşem
Sensin dün ü gün endişem
Bana seni gerek, seni...*

laşılınca, kadınlardan dayak yiyen delikanlılar da vardı. Erkek ve delikanlılar topluluğu uzaktan takip ederlerdi.

Kına gezisi'nin ve gelinin gezdirilmesindeki amaç; gelinin, başka bir erkekle ilişkisi olmadığını ispat etmek için düzenlenmiş bir gelenek idi.

Kına gezisinde, evden çıkış ve dönüş yolları ayrı idi. Bayır hendek demeden, daima düz gidilir. Geriye dönüş yapılmazdı. Kına gezisinin arkasından gelen delikanlılar da, kendi aralarında, kadınların türkülerine karşılık-olarak, manili türküler söyleyip, beyitler atarlardı. Öndeki kızlar da, söyledikleri türkünün bêtesini değıştirmeden, başka türkülerine ait olan beyitler ile delikanlılara cevap verirdi. (Halk Türkülerimizde, aynı beste altında, güfte karışımının sebeplerinin başında bu durumları da etüt etmek gerekir.)

Sevgilisinin başkasına verileceğini gören delikanlı tarafından söylenmiş olan "Şam dancılar demir döğör tunç alır" türküsü aynen şöyledir :

**ŞAMDANCILAR DEMİR DÖĞER
TUNÇ OLUR**

Şamdancılar (aman), demir düver tunç olur. (aman)

Sevip sarıp ayrılması (aman) güç olur.

Sen gidersen (aman), benim halim nic olur? (aman)

(Bağdat) — Basra Çölleri'nde dolanır gezer

Yaftası boynunda salınır gezer. (aman aman)

*Sadet! Ben mail oldum kaşına,
Kaşına değil, gözüne de değil,
Akan çeşmin yaşına.*

Be Bahçvan! (aman) bahçende de bostan var. (aman)

Bostan değil, ekşi arar (aman) hastan var.

Hasta değil (aman) bir uğreten ustan var (aman)

(Bağdat) — Basra Çölleri'nde dolanır gezer.

Yaftası boynunda salınır gezer. (aman aman)

Sadet! Ben mail oldum kaşına,

*Kaşına değil, gözüne de değil,
Akan çeşmin yaşına.*

*Be Bahçivan! (aman) Senin bahçen var
mıdır? (aman)
Koynundaki ayva mıdır? (aman) nar
mıdır?
Bu huyun da (aman) tâ ezelden var mıdır?
(aman)*

*(Bağdat) — Basra Çölleri'nde nam
verir gezer.
Yaftası boynunda salınır gezer. (a-
man aman)*

*Kaşına değil, gözüne de değil,
Akan çeşmin yaşına.*

*Be Bahçivan! (aman) Ben bahçemi belle-
dim. (aman)
Hem belledim, hem göynümü (aman)
eyledim.*

*Bir vefasız (aman) yare düştüm! Neyle-
dim? (aman)
(Bağdat) — Basra Çölleri'nde şan
verir gezer.
Yaftası boynunda salınır gezer. (a-
man aman)*

*Sadet! Ben mail oldum kaşına,
Kaşına değil, gözüne de değil,
Akan çeşmin yaşına.*

Türküde; "Şamdancılar demir döğer, tunç olur" demekle, gelini gezdiren, elerinde şamdan taşıyan yakınlarının, "Demir, tunç göstermesi = Kötü yaptıkları aracılığı iyi göstermeleri" anlamına gelmektedir. Diğer sözleri de, "aralarında geçen günlerinin bulunduğunu, gelinin başkasına verildiğini" belirtiyor. Kadınların, mahalle çevresinde gezmelerini; Bağdat - Basra Çölleri'nde gezmeye, "Yaftası boynunda" demekle de; gelinin öğrenci çağında olduğunu belirtiyor.

"Bahçivan" kelimeleri, gezi sırasında, ağaç atlarından geçen kadınların kendi mah olmadığı halde, ekşi meyvaları koparıp, aş eren, emzikli kadınlara tattıran yaşlı kadınlar için söylenmiştir.

Türkünün Yapısı: Türkünün, bestesi ve iskelet yapısını meydana getiren motif desen ve ezgi düğüm bağları, Doğu Trakya Edirne Dolayları'na aittir.

Güfte yapısını meydana getiren kelimelerden, eski Edirne Ağzında; hitap başlarında "Be" kullanılırdı. 1878 Osmanlı Rus Savaşı sırasında Rumeli'den Anadolu'

ya olan göçlerden sonra, Yurdumuzun çeşitli bölgelerine yayıldı. İstanbul sazaneleri arasında: "Adalar - Modalar" şekline girdi.

Çıra, mum ve yağ kandili devrini tamamlayıp, petrol lâmbası kullanılmaya başlanınca, "Şamdancılık San'atı" da, tarihe mal oldu. Göçler yolu ile yayıldığı yerlerde, "Demirciler" şeklinde söylenilmeye başlandı.

Türkünün, demircilik ve bahçivanlık ile hiç bir ilişkisi yoktur.

Edirne Kına Gecesi Türkülerinden:

Göçler yolu ile, Rumeli türkülerinin, yurdumuzun çoğunlukla batı bölgelerine yayılarak, varyantları meydana geldiği gibi, birkaç asır önceleri de, Anadolu'dan Trakya'ya yapılmakta olan göçler ile gelip, Trakya'da yerleşmiş, aslınu bozmadan renk değişimine uğramış, bu gün için de halk ağzında yaşamakta olan, Edirnelilerin, Edirne yapısı dedikleri Anadolu'muza ait olan kına türküsü:

KINA TÜRKÜSÜ

*Vurun gelinin kınasını,
Aylesin garip anasını.
Sevinsin de kaynanasını.*

*Kal evimiz kal, kalındı
Şen odalar şen olundu.*

*Kınası ezilir tasta,
Kız anası kara yasta,
Oğlan evi pek heveste.*

*Kal evimiz kal, kalındı.
Şen odalar şen olundu.*

*Tuz tabağı tuzsuz kalsın,
Yüce evler, ıssız kalsın,
Anası da kızsız kalsın.*

*Kal evimiz kal, kalındı.
Şen odalar şen olundu.*

*Koca evi tek bacadı,
Gelin yanı görümceli,
Hep dayış amıcalsı*

*Kal evimiz kal, kalındı.
Şen odalar şen olundu.*

*Gelin koçusu tellidir,
İçinde gelin bellidir,
Güveyimiz Rumeli'dir.*

*Kal evimiz kal, kalındı.
Şen odalar şen olundu.*

*Ana hamama vardın mı?
Yuğunduğum yeri gördün mü?
Şimdi kıymetim bildin mi?*

*Kal evimiz kal, kalındı.
Şen odalar şen olundu.*

*Gelinin yükü tutuldu,
Oğlan evine yıkıldı.
Anasının beli bükküldü.*

*Kal evimiz kal, kalındı.
Şen odalar şen olundu.*

*Atladı gitti eşiği,
Sofrada kaldı kaşığı,
Giti evler yaraşığı.*

*Kal evimiz kal, kalındı.
Şen odalar şen olundu.*

Her ne kadar, Edirnelilerce benimsenmişse de, iskelet yapısı, iskelet yapısını meydana getiren motif ve ezgi düğümleri Anadolu'dan Rumeli'ye geçmiş olduğunu göstermektedir. Rumeli'den, Anadolu'ya göçlerinde, bölgeye uyarak, renk değiş-tirmiş Rumeli Türküleri gibi bu da Edirne'de renk değişimine uğramıştır.

Edirne'ye ait Kına Türkülerinden:

DAĞDAN KESERLER MEŞEYİ

*Dağdan keserler meşeyi.
Hani hani bu gelinin (Döşeyi) (aman
aman)*

*Hani hani bu gelinin (Döşeyi aman)
Dağdan keserler, marsığı*

*Hani hani bu gelinin (Yastığı) (aman
aman)*

Hani hani bu gelinin (Yastığı aman)

*Dağdan keserler gürgeni,
Hani hani bu gelinin (Yorganı) (aman
aman)*

Hani hani bu gelinin (Yorganı aman)

*Dağdan keserler cevizi.
Hani hani bu gelinin (Çeyizi) (aman
aman)*

Hani hani bu gelinin (Çeyizi aman)

*Dağdan keserler, kavağı,
Hani hani bu gelinin (Duvağı) (aman
aman)*

Hani hani bu gelinin (Duvağı aman)

*Dağdan keserler, kirezi
Hani hani bu gelinin (Bir nazı) (aman
aman)*

Hani hani bu gelinin (Bir nazı aman)

*Dağdan keserler, söğüdü.
Hani hani bu gelinin (Öğüdü) (aman
aman)*

Hani hani bu gelinin (Öğüdü aman)

Bu türküyü Edirne'nin bugün sınır dışında kalan batı bölgelerinde köy kadınları, çeyiz sererken söylerlerdi. Kadınlar arasından, sesi müsait olan bir kişi, türkünün ilk beyidini söylerken, diğerleri de katılır, ilk mısralar bir kişi tarafından, son ikinci mısralar da, topluluk tarafından beraber söylenirdi.

Kına Türkülerinden, kadınların iki grup halinde söyledikleri türkü:

VURUN GELİN KINASINI

Gurup: 1
*Vurun gelin kınasını,
Çağrın gelsin anasını.*

Gurup: 2
*Anası der ben kıyamam,
Evlâdına hiç doyamam*

Gurup: 1
*Vurun gelinin kınasını,
Çağrın gelsin babasını.*

Gurup: 2
*Babası der ben kıyamam,
Evlâdına hiç doyamam.*

Gurup: 1
*Vurun gelinin kınasını,
Çağrın gelsin ağasını*

Gurup: 2
*Ağası der ben kıyamam,
Kardaşına hiç doyamam.*

Gurup: 1
*Vurun gelinin kınasını
Unutsun gayrı yasını.*

Gurup: 2
*Gelin der kendim giderim
Sorana selâm iderim.*

Guruplar hep bir ağızdan:

*Getir ana yorganları,
Yükletelim yorganları,
Getir baba eşekleri,
Yükletelim döşekleri,
Getir ağa katırları,
Yükletelim bakırları.
Atladı gitti eşiği,
Sofrada kaldı kaşığı.*

Türküde de, köy türkülerindendir. Köylerde kadınlar kendi aralarında, türkü söyleyip, oynarlar iken, köy delikanlıları da, kızlara nispet olsun diye, çeşitli oyunlar düzenlerlerdi.

Karagöl Mânileri

Derleyen : Fuat AKKAYA

1
Almayım alma beni
Taşlara çalma beni
Götür beni sarrafa
Geçmezsem alma beni

2
Altın dişim kanadı
Kanı yere damladı
Sevdiğim oğlanın
Öğretmenlik sanatı

3
Altın küpem tek olur
Götürmeğe yük olur
Severim okumuşu
Eli yüzü pek olur

4
Altın tasın kenarı
İçine siktim narı
Küstürdüm yola vurdum
Kaytan bıyıklı yâri

5
Altınım var el gibi
Ne duruyon el gibi
Ben sana güveniyom
Kazanılmış mal gibi

6
Armut dalda daş olsa
Keşke yârim beş olsa
Dördü askere gitse
Biri bana eş olsa

7
Armut dalda dal yerde
Bülbül öter her yerde
Allah biz(i) ayırmasın
İkimizi her yerde

8
Armutu dalda koyan
Gözümü yolda koyan
Ne gavur ne müslüman
Bizi bu halde koyan

9
Armutun ağaçları
Çiçek açar uçları
Yarımden selâm getir
Gögün uçan kuşları

10
Ata binmiş bir güzel
Damin çevresin gezer
Elinde bir top gülü
Oturmuş yazı yazar

11
Ay doğar sini gibi
Sallanır sülûf gibi
Benim bir sevdiğim var
İstanbul gülü gibi

12
Bahçe bara gider mi
Ayva nara gider mi
Kurban olam bahçeci
Bu yol yâre gider mi

13
Bahçeler bari bari
Var git ellerin yâri
Ellere yâr olmuşsun
Yüzüme gülme bari

14
Bahçede biter hıyar
Sevdiğim nazik soyar
İkimiz de bir boyda
Ayırmağa kim kıyar

15
Bahçesiz barsız oğlan
Hayvasız narsız oğlan
Kalaysız kaba benzer
Dünyada yârsız oğlan

16
Çeşmeleri burmalı
Su gölekte durmalı
Yiğit malı neylesin
Sevdiğini almali

17
Çit minderin göbeği
Yâr gözümün bebeği
Ötmez olası horuz
Ne tez ettin sabahu

18
Çorabın ağına bak
Dörder de bağına bak
Sen yârimi sorarsan
Karagöl Dağına bak

19
Dağda biter gözenek
Yâr geçti gezinerek
Sevdi sevdi almadı
İki dinli pezevek

20
Dağlarda olur keklik
Kızlar giyer eteklik
Sen beni sevmiyorsan
Ben de vermem metelik

21
Dam başında karınca
Kaşık sapından önce
Gözlerim kan ağlıyo
Sevdiğimi görünce

22
Dama çıkmış bir güzel
Damin çevresin gezer
Benim sevdiğim oğlan
Oturmuş yazı yazar

23
Dama çıktım dam değil
Penceresi cam değil
Ben bugün yâri gördüm
Ölürsem de gam değil

24
Dama çıktım hop diye
Bir kız öptüm şap diye
Anası arkamdaymış
Sırtıma vurdu güp diye

25
Entarisi karadan
Dağlar kalksın aradan
Beni yâre kavuştur
Yeri göğü yaradan

26
Gökte uçan kırlangıç
Kanadı yeşil ardıç
Beni yârden ayıran
Kan kusun avuç avuç

27
Gökte uçan tayyare
Kanatların soldu mu
Aldın nazlı yârimi
Alayların doldu mu

28
Gökteki teraziler
Gönül yâri arzular
Mezardaki kemikler
Yârim diye sızılar

29
Havuzu dolandırma
Suyunu bulandırma
Açma yârim göksünü
Ağzımı sulandırma

30
İnceldim fidan oldum
Bilmiyom neden oldum
İpdi yâr sevdiğimden
Sonra uykudan oldum

31
Kara giyme üşürsün
Güzellikte meşursun
Güzellik bir şey değil
Herkeslen sevişirsin

32
Karanfilim gül açmış
Taksilere dolasmış
Sen benimsin ben senin
Falcı böyle fal açmış

33
Kar yağar kürek ister
Çürük dam direk ister
Bekar kızın koynunda
Yatmaya yürek ister

34
Karşı karşı hanımız
Karşıda harmanımız
Sen ordan çık ben burdan
Çatlasın düşmanımız

35
Karşıdan gelen atlı
Üstünde kilim katlı
Annem babam neymiş
Hepsinden yârim tatlı

36
Köprünün altı ırmak
Su akar parmak parmak
Yeni bir moda çıkmış
Oğlan kıza yalvarmak

37
Mani mani dört mani
Üşümüşüm ört beni
Koynunda terlemişim
Sinende soğut beni

38
Mani mani mas beni
Top kekilden as beni
Ya kapına kul eyle
Ya bacanda as beni

39
Manici başı mısın
Cefayir taşı mısın
Bir belgizar göndersem
Cebinde taşır mısın

40
Maniye mani getir
Yanıma yakın otur
Hiç bir şey bilmezisen
Yanıma yakın otur

41
Maniyim mareliyim
Sinemden yareliyim

Ağaçlar donun giymiş
Daha ben kareliyim
42
Mendilim maviş tire
Yâr gele savuştura
Yusubu Zelha gibi
Hak bizi kavuştura

43
Portakalı soydurdum
Gül içine koydurdum
Sevdiğim senin için
Gül benzimi soldurdum

44
Pınarın başı sarı
Üsdünün daşı sarı
Öyle bir yâr sevmişim
Saçları kaşı sarı

45
Irafa uzanmışım
Nar gibi kızarmışım
Gözün aydın sevdiğim
Taze yâr kazanmışım

46
Iraftaki siniler
El değmeden iniler
Yâri gurbette olan
Hiç durmadan iniler

47
Sarıfistan ekleme
Bol düğme ilikleme
Beni sana vermezler
Boş bacayı bekleme

48
Sobanın borusuna
Gün düşmüş yarısına
Adam meyil verir mi
Yiğidin sarısına

49
Su akar çağlar oldu
Gözlerim ağlar oldu
Bir kıza âşık oldum
Meskenim dağlar oldu

50
Su akar ince ince
Yâri savdum pirince
Ne de güzel oluyor
Gözlüğünü takınca

51
Su akar şırl şırl
Yârim ceketi yeşil
Kurban olam boyuna
Ne giyerse yakışır

52
Su gelir eğlim büğüm
Elinde sedef güğüm
Elâ gözlü yârimi
Ne dün gördüm ne bugün

53
Su gelir kütüğünden
İçilmez köpüğünden
Yılan olsam sarılsam
Yârimin topuğundan

54
Su gibi akalım yâr
Gül gibi kokalım yâr
Şirin şirin sevmenin
Sonuna bakalım yâr

55
Süpürgemin telleri
Süpürüyor yerleri
Böyle sevda mı olur
Hep güldürdü elleri

56
Ufacık elma yârim
Dalğıya dalma yârim
Öperken ısırılmışım
Kusura kalma yârim

57
Yapısı ha yapısı
Kapısı tut kapısı
Kızda kusur çok olur
Affeder nişanlısı

(Bu mâniler Gemerek'in Karagöl köyünden yaşlı ve tahsilsiz kadınlardan derlenmiştir. 1969 yazı)

Kelimeler :
Belgizar : hatıra, yadigar
cefayir : cevahir
çit : çift, iki
dalğı : dalgınlık hali,
dalma.

eğlim büğüm : kıvrım
kıvrım, eğri büğrü.
gölek : küçük-göl
gözenek : bir çiçek
ipdi : öpdi

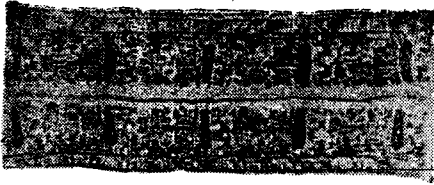
kekil : kakül
meşur : meşhur
Yusub : Malum hikâye
kahramanı, Hz. Yusuf.

Zelha : Malum hikâye
kahramanı, Hz. Yusuf.

Türk Nakış ve İşlemeleri

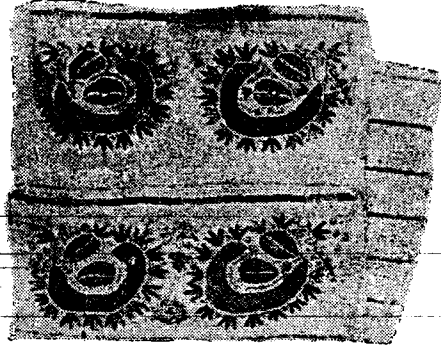
Yazan : Macide GÖNÜL

İş genel manâda kullanıldığı gibi nakış manâsına da kullanılır. Meselâ: Bu örtüde ne iş var denilince oraya sarf edilen emek ve nakış nev'i anlaşılır. Beyaz veya renkli her cins kumaşa ipek ve iplikle ve iğne vasıtasıyla gergef üstünde, kasnakda veya elde yapılan süs işleme ismini alır. İşlemecilik ise; el emeği ve göz nuru ile işlemlerin vücuda getirilmesini sağlayan bir sanattır ki başlangıcı tarihten önceki çağlara ulaşır. Yaşamaya başladığı günden itibaren süslenmeyi ihmal etmeyen insan oğlu bu alanda da bir çok yenilikler yaratma yoluna gitmiştir. Bu sebeple balık kılıçından, dikenden, madenden veya kemikten iğneyi icat etmiştir. Nitekim bu sanatta halâ en önemli bir âlet olan iğnenin bir çok kazılarda meydana çıkması da bunu kuvvetlendirir. 1953 de Mersin'in Kuzey batısındaki Yümük Tepe kazısından Garstang'ın iğne örnekleri (Kalkolitik çağa aittir) ve Alishar kazısından elde edilen Hitit devrine atfedilen, kemikten, post eti ve Firikiya devrine ait oldukları kabul edilen madenden iğne örnekleri azımsanılmıyacak numunelerdir. Bu iğnelerle birçok işlerin yapıldığı şüphesizdir. Ne yazık ki kumaş parçaları pek dayanıklı malzeme olmadığından elimizde bugüne kadar kalmış böyle eski bir örnek yoktur. Ancak mahdut Avrupa Müzelerinde M.S. ki yüzyıllara bilhassa orta çağa mahsus

(Resim : 1)

bazı işlemeli parçalara rastlanır. Memleketimizde ise en eski işleme numuneleri İstanbul Arkeoloji Müzelerinde bulunan 4 - 6 ncı yüzyıl Kopt dokuma parçalarıdır. Sayıları 27 kadar olan bu kumaşlara el ile yapılan püskül ve kabartma işleri önemlidir.

(Resim : 2)

En eski Türk işlemleri ise; Topkapı Sarayı Müzesindeki 16 - 17'inci yüzyıl işlemleridir. Türk işlemleri yabancılar tarafından daima takdir edilmiştir. Nitekim bunların Türk işlemleri hakkında ciltlik eser ve makaleler yazdıkları malumdur. Bunlardan Macar Kalotoszek, Sarre, Bernhard Dietrich ve Carl Hopt'un Türk işlemleri hakkındaki makale ve eserleri önemlidir.

İşleme Anadolu'nun her yerinde eskidenberi muhtelif eşyaya tatbik edilmiştir ve bugün de bir çok şehir ve köylerimizde yapılmaktadır. Genel olarak her bölgenin kendine has motiflerini belirten işlemleri vardır. Hatta bu sebeple bazı mekamlı kişiler tarafından yapılan koleksiyonlar o bölge işlemleri hakkında fikir verecek mahiyettedir. Bunlar çok kere 18 - 19'uncu yüzyıl parçalarını ihtiva edenlerdir. Genel olarak Türk işlemleri motif çeşidi, eşya şekilleri ve işleme tekniği bakımından incelemeye değer.

Motifler canlı, bitkisel, (ağaç, meyve, çiçek), Geometrik vesair olarak ayrılabilir. Canlı tasvirlerle işlemlerde çok yer verilmemiştir. Böyle olmakla beraber bazı koleksiyon parçalarında bunlara rastlamak mümkündür. Meselâ: Bazı Ödemiş işlemlerinde muhayyel hayvanlar, kurbağa, geyik, kuş, kurt ve tavşan görülmektedir.

Muhayyel hayvanlar ekseriya eşki Türk

seccadelerinde olduğu gibi ortada ağaca benzeyen bir şekil ile yanlarında karşılıklı duran stilize iki şekilden ibarettir. Bunların tamamen usluplaşmış hayat ağacı ile yanlarında görülen muhafızlardan mürekkep oldukları diğer Arkeolojik eserlerdeki benzeri motiflerle mukayeselerinden anlaşılmaktadır.

Eski Babil, Asur mühürlerinde ve bazı kabartma eserlerde yanlarında muhafızlar bulunan hayat ağaçları çok vardır. Bunlar insan figürlerinden kanatlı, kuş başlı cinlere ve cinsleri ayırt edilemeyecek derecede değişik hayvan nevilerine kadar gider. Ağaçlar bazan yapraklı, dallı budaklı ve bazan da ince düz bir çubuktan ibarettir. Eski Yakın Şark Mühürlerinde ağaçlar için daha fazla Palmiyenin seçildiği ve bunlara muhtelif ilâveler yapıldığı görülmektedir. Mukaddes ağaç Batı Asya'da bereket ve verim (1) sembolünü ifade ettiği gibi Mezopotamya'da Sümer, Babil ve bilhassa Asur sanatında uzun hayat ve bereket (2) sembolünü ifade eder.

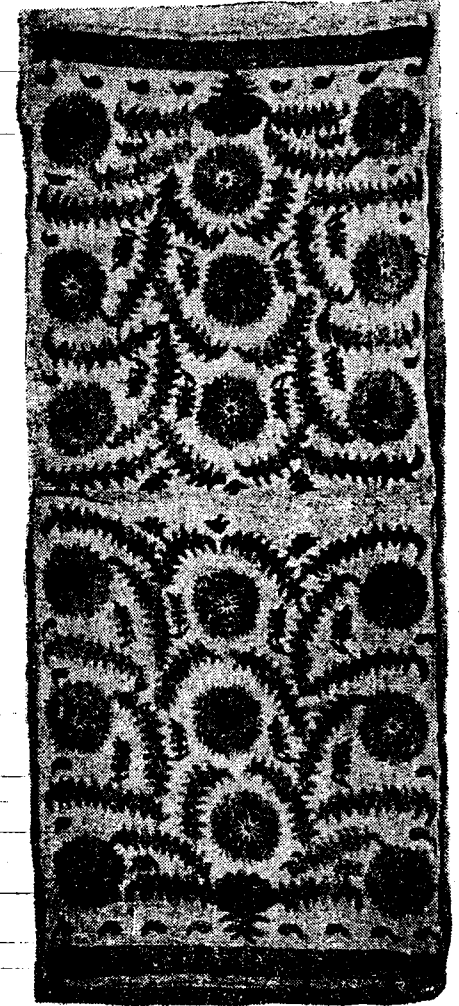
Bu ağaçların yanlarında görülen hayali hayvanların hami ve bilhassa cinlerin fenalık kuvvetlerine karşı bekçi oldukları kabul edilmektedir (3).

Ayrıca hayat ağacı ismini alan bu ağaç ve canlı figürler asırlarca sonra birçok sanatlara da geçmiştir. Nitekim bugün Müzelerimizde mevcut halılar üzerinde de bunlar tamamen usluplaşmış olan ortada ağaca benzetilmesi çok güç bir şekil ile iki tarafında ekseriya karşılıklı duran hayvanlar şeklinde de görülür. Fakat bunların cinslerini her zaman katıyetle tesbit etmek pek mümkün olamaz. Meselâ: Bazan bunlar orta da tamamen usluplaşmış adetâ kolları ayakları açık insan vaziyetine geçmiş bir şekle ellerini uzatan kuyruklu muhayyel iki hayvan şeklindedir (4). Bu elimizdeki nümune ile pek güzel mukayese edilebilir. Ağaca benzer ortadaki şeklin kenarında ejder olmaları muhtemel şekiller ile kanatlı kuşlar (5) da yer alır. Nitekim bir halı seccade üzerinde görülen böyle bir motifin Asur devrine ait iki silindirik mühür üzerindeki şekiller ile de benzerlik göstermesi çok enteresandır. (6).

Ödemiş işlemlerinde rastlanılan muhayyel motifde ise ortadaki şekil tamamen usluplaşmış bulunduğundan hüviyetini ya-

ni ağaç şeklini kaybetmiş olmasına rağmen yanlarında görülen kuyruklu muhayyel şekiller çok aşikârdır ve himayekâr vaziyettedir. Bu şekil itibarıyla bir halıdaki motifte çok benzer. (Alt not 4'e mukacaat ediniz).

Eski Önasya mühürlerinde görülen çok eski bir motifin bugünkü Ödemiş işleminde bir uçkura işlenmesi Etnografyada kültürün yüzyıllarca sonra da olsa devam edegeldiğini göstermesi bakımından

(Resim : 3)

bilhassa çok önemlidir.

Türk işlemlerinde ve bu arada bir Ödemiş işleme koleksiyonunda peşkir, uçkur gibi yapılmış Stilize fakat gözle hayvan olduğu seçilen, geyik, kurbağa, tavşan, kurt gibi değişik motiflere rastlanırsa da bunlar nisbeten nadir motiflerdir. Hayvanlardan kuşlara işlemlerde daha fazla yer verilir. Bazı dini sebepler dolayısıyla canlı şekillerin işlenilmesi yasak olmakla beraber hahlarda ve işlemlerde kuşlara sık sık tesadüf edilir. Hahlarda kartal çok dokunmuştur. Ayrıca kumru ve güvercin gibi küçük kuşlara da Türk hahlarında, işlemlerinde ve oyalarında rastlamak mümkündür. Tavuk, horoz ve civcivlere de Türk işlemlerinde yer verilmiştir. Fakat bunlar daima az bir yekün tutar.

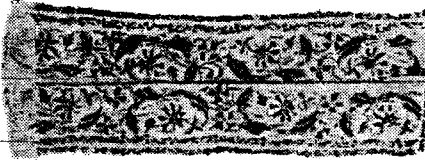
Türk işlemlerinde, diğer sanat kollarında bilhassa halı ve kumaşlarda olduğu gibi bitki motifleri rağbettedir. Bunların çeşitleri tesbit edilemeyecek kadar çoktur. Genel olarak bitki motifleri ağaç, meyve ve çiçek gurubu altında toplanır.

Türk el sanatlarında ağaca pek yer verilmemiştir. Türk halı ve işlemlerinde en çok görülenler selvi ve salkım söğütüdür. Selvi, mezar taşı, çini, halı, kumaş ve iş-

(Resim : 4)

lemelerde çok yapılmıştır. Bu ağacın ebedi hayat, basübadelmeyt (yeniden dirilme) (7) gibi sembolik bir manası olduğu da kabul edilir. Mezarlıklarda bulunması da bu ihtimali ortaya koyar. Türk işlemlerinde selvi tabii veya stilistik şekilde karşımıza çıkar. Tabii şekilde yapılan selviler çok kere türbe olması muhtemel tezyinatın yanında yer alır. (Resim: 1) de 18'nci yüzyıla ait Edirne'den selvi ve tür-

(Resim : 5)

be motifli böyle bir yağlık görülmektedir. Stilize selviler ekseriya uzun bir yaprak biçiminde olur. Ödemiş'ten çiçek motifleri arasına yapılmış yaprak veren bir selviyi gösterir.

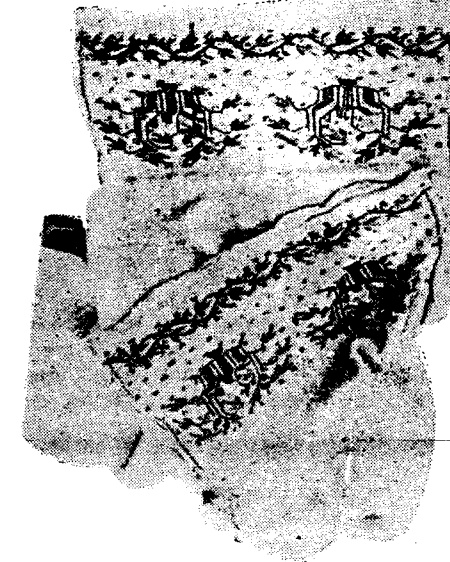
Türk işlemlerinde dalları aşağı doğru olan palmye ve salkımsöğüt ağacı da nadiren yapılmıştır. Salkımsöğütün Şarkda bir ölüm sembolü (8) olduğu kabul edilirse de bizde özel bir manası yoktur. 19'uncu yüzyıldan kalma İstanbul'a ait bir yağlık üzerindeki palmyeler dikkati çekmektedir.

Meyva motiflerinden Türk işlemlerinde en çok görülenler nar, armut, enginar, üzüm, (asmalı) ve sairedir. Nar uslupları vaziyette yalnız başına bir veya birkaç adet olarak dal halinde işlendiği gibi elma vesair diğer meyvelerle karışık olarak da işlenir. Bazan enginarla beraber yapılır. Bunların hepsi genel olarak çok usluplaşmış şekildedir. (Resim: 2) Ödemiş'den 19'ncü yüzyıla ait bir peşkirin uçlarına kıvrık yapraklar içinde yapılmış böyle nar motifleri tasvir edilmiştir. Ayrıca bu parçada görülen işlenmiş mavi boncuk da nazar değmemesi için yapıldığına göre bir inancı göstermesi itibarıyla Etnografya bakımından dikkate değer.

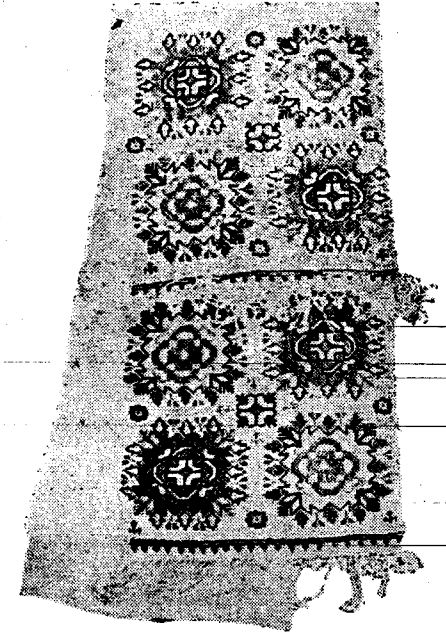
Türk işlemlerinde çiçek motifleri cinsleri sayılamayacak kadar çeşitlidir. Bunda esasen renk ve güzellikleriyle daima insanların zevkini okşayan bu motiflerin iş-

lemeler için elverişli olmalarının da büyük rolü vardır. En fazla kullanılan çiçekler, lüle, karanfil, sümbül, gül, bahar çiçekleri vesairedir. Türk işlemlerinde görülen bütün çiçeklerin başlıca özellikleri diğer motifler gibi stilize edilmiş olmalarıdır. Tarihde lüle devrinin yaşanmasında bir kıymet olan lüle 17'nci yüzyılda Felemenk Elçisi Busbec tarafından memleketine götürülerek itina ile yetiştirilmiştir. En nadide cinslerinin bu yüzyılda yetiştirildiği ve 558 cins tesbit edildiği zikrolunur (9). Lüle, halı, kumaş ve işlemlerde muhtelif ölçü ve şekilde işlenmiştir. Bilhassa 16-17'inci yüzyıl veya stilistik olarak 2-5 dilimli şekilde görülür. Bu motif 16-17'inci yüzyıl Türk işlemlerinde çok işlenmiş olduğu halde son devir parçalarında görülmez, veyahut çok nadir olarak rastlanır.

Lâleden sonra karanfil de Türk işlemlerinde kullanılan tipik bir motiftir. Her Türk sanat eserinde bilhassa 16-17'inci yüzyıl çini, halı, kumaş, ve işlemlerinde görülür. Bu devir kemha ve çatmalarında çok büyük ölçüde ve yeksenak desen olarak işlenmiştir (10). Bunlar ya tabii veya usluplaşmış vaziyettedir. Son devir işlemlerinde ise çiçekler daha çok tabiiye yakın-

(Resim : 6)

(Resim : 7)

dır ve küçük ölçüdedir. Yeşil bürümcüğe işlenmiş 19'uncü yüzyıla ait bir yağhın uçlarındaki karanfilleri gösterir. (Resim: 3)'de ise 18'inci yüzyıl sonuna ait İstanbul'dan uzun tırtıllı yapraklar arasında kalan tamamen usluplaşmış karanfillerden mürekkep uçları işlemeli bir uçkur tasvir edilmiştir.

Bundan sonra Türk sanatında ötedenberi önemli bir yer işgal eden sümbül de çini, halı, kumaş ve işlemlerde çok kullanılmıştır. Son devir işlemlerine ve bazı mahalli işlemlere de yapılmaktadır. Meselâ: Ödemiş işlemleri arasında bu motife bir hayli yer verildiği görülür. Esasen öteden beri bu motifin Türkiye'de büyük maharetle işlendiği kabul edilir (11). Son devir Türk işlemlerinde tesadüf edilen karanfiller de tabii veya tabiiye yakın stilize edilmiş şekildedir. Ekseriya diğer çiçeklerle karışık olarak yapılır. Tek veya sap üzerine dizilmiş vaziyettedir. (Resim: 4) uçlarında stilize karanfil, sümbül ve diğer çiçeklerden mürekkep ikiye dalı ihtiva eden 18'inci yüzyıla ait Ödemiş'ten bir peşkir gösterir.

Bu saydığımız belli başlı çiçek motiflerinden başka Anadolu'nun bütün bölgelerinde 18 - 19'uncu yüzyıldan kalma işlemler üzerinde hercai, yaprak, yıldız çiçeği (*Resim : 5* Edirneye ait yağlık), yalnız yıldız çiçeği (Bursadan 18'inci yüzyıla ait yağlık), küçük dallardan (*Resim 6* Ödemiş'ten 19'uncu yüzyıla ait uzun bir peşkir) veya geometrik kilim desenlerinden (*Resim : 7* Ödemiş'ten 19'uncu yüzyıla ait bir uçkur), mürekkep pek çeşitli nümuneler bulmak mümkündür. Bunlardan başka uçları madalyonlu, emzikli veya emziksiz ibrik motiflerinden vesaireden ibaret diğer birçok motif çeşitlerine Anadolu'nun her bölgesinde rastlamak daima kabildir. Bunun için de şimdiye kadar Anadolu'da Etnoğrafya müzelerinde bir incelemeye tabi tutulmayan işlemlerin dikkatle gözden geçirilmeleri gerekir.

Anadolu'da yapılan işlemlere hesap, muşabak, pesent, müver, çiniğnesi, sarma, balık sırtı, hasır işi, filitre, kasnak vesaire gibi nakışlar tatbik edilmiştir. Burada nümunelerini verdiğimiz muhtelif parçalarda bu işler görülmektedir.

Eskidenberi işleme en fazla kullanılacak ve sonra giyilecek eşyaya yapılmaktadır. Özel koleksiyonlarda en çok görülen eşya neveleri yağlık, uçkur, havlu, hamam havlusu, çevre, traş önlüğü, cepken, başörtüsü, ve yatak takımlarıdır.

İşlemler daha ziyade beyaz ince keten, pamuk ve bazan ipeklili kumaşlar üzerine yapılır. İşleme malzemesi olarak da beyaz veya renkli ipek kullanılır.

Renk çeşidi son devir işlemlerinde çok değişik ise de her devirde olduğu gibi Türk sanatkarının bunları güzel sıraya koymasını bilmesi sayesinde her zaman Türk işlemlerine has olan önemli bir ahenk yaratılmıştır. Nitekim verdiğimiz örneklerin orijinalleri de bu hususta en güzel parçalardır.

(1) Helene Danthine, *Le Palmier - Dattier et les arbres sacres*, Paris, 1937, S. 211.

(2) William, Ward, Hayes, *Cylinders and other ancient Oriental Seals in the library of J. Pierpon Morgan*, New York, 1909, S. 14.

(3) Helene Danthine, *Le Palmier - Dattier et les arbres sacres*, Paris 1937, S. 159.

(4) Türk İslâm Eserleri Müzesi 18'inci yüz-

Bize gelen KİTAPLAR

● Ömer Asım AKSOY: "*Atasözleri ve Deyimler Sözlüğü, 1 - Atasözleri Sözlüğü*". TDK Yayınları: 325. 20X14 Cm. boyunda 392 sayfa, 25 lira.

● Yaroslav HAŞEK - Samih TIRYAKI-OĞLU: "*Aslan Asker Şaykle*". Roman. Varlık Büyük Eserler Kitaplığı: 200. 16,5X12 boyunda, 312 sayfa, 10 lira.

● Ernest HEMINGWAY - Ülkü TAMER: "*Kadınsız Erkekler*". Hikâyeler. Varlık Büyük Eserler Kitaplığı: 201. 16,5X12 boyunda, 190 sayfa, 8 lira.

● François GREGOIRE - Cemal SÜREYA: "*Büyük Ahlak Doktrinleri*". Varlık Faydalı Kitaplar: 111. 16,5X12 boyunda, 172 sayfa, 8 lira.

● Gaston BOUTHOU - Cemal SÜREYA: "*Toplum Bilimin Tarihi*". Varlık Faydalı Kitaplar: 112. 16,5X12 boyunda, 172 sayfa, 8 lira.

● Yusuf Ziya İNAN: "*Atatürk'te Temel Prensipler*". Akın Yayınları. 20X14 boyunda, 112 sayfa, 10 lira.

● Yusuf Ziya İNAN: "*Türklerde Batılılaşma Akımı ve İslâm'da Batılı Düşünce*". Akın Yayınları. 20X14 boyunda, 102 sayfa, 7,5 lira.

yıl Yürük seccadesi Env. No. 238.

(5) Türk İslâm Eserleri Müzesi 17'inci yüz-yıl Konya seccadesi Env. No. 566.

(6) Mukayese için bakınız, Helene Danthine, *Le Palmier-Dattier et les arbres sacres*, Paris, 1937, Albüm, figür: 177, 449.

(7) Julius Orendi, *Das Gesamtwissen über antike und neue teppiche des Orients*, Wien, 1960, S: 72.

(8) Julius Orendi, *Das Gesamtwissen über antike und neue Teppiche des Orients*, Wien, 1960, S: 72.

(9) Celâl Esat Arseven, *L'Art Turk*, 1939 İst. S: 227.

(10) Tahsin, Öz, *Türk Kumaş ve kadifeleri II* İst. 1951, Lev. CX, 5741, CXII, 6339 çatma kumaş.

(11) F. R. A. Martin, *A history of Oriental carpets*, Vienna, 1908, S: 134.

Derlemeler :

Istanbul'da Derlenmiş Dilek Sözlüğü

Yazan : Doç. Dr. M. Kemal ÖZERGİN

1. Derlemenin konusu : Dilekler, Dualar.
2. Derlemenin bölgesi : İstanbul şehri.
3. Derlendiği yer ve tarih : İstanbul, 1951 - 1952.
4. Derleme şekli : Toplama yolu ile.
5. Bilgi verenler : bir çok şahıstan derlenmiş olup, ayrı - ayrı gösterilmesine lüzum görülmedi.

I. UMUMİ İYİ DİLEKLER

A. Umumi dilekler

Allaha emanet
Allah ağzının tadını artırsın
Allah hayırlı etsin
Allah helâlınden versin
Allah iyilik (iyiliğini) versin
Allah korusun
Allah muhafaza...
Allah rahatlık versin
Allah razı olsun
Allah sağlık versin
Allah saklasın
Allah son gürlüğü (gürlüğünü) versin
Allah sonuna erdirsin
Allah tamamına erdirsin
Allah tekrarıma erdirsin
Allah tuttuğunu kolay getirsin
Allah versin
Allah yardımcım olsun
Bahtın açık olsun
(iyi dilekte ve tebrikte bulunana:) Darısı başına
Gözün aydın (iyi bir haber karşısında)
Helâl olsun
Nazar değmesin
Rabbime (Rabbîye) emânet
Rabbim korusun (saklasın)

B. Koruyucu dilekler

Allah dert verip, derman aratmasın
Allah esirgesin
Allah görünür, görünmez kazadan esirgesin.
Allah göstermesin
Allah kapılara baktırmasın
Allah kazadan, belâdan korusun
Allah kem gözden saklasın
Allah kimse'nin ağzının tadını bozmasın
Allah kimseye el açtırmasın
Allah kimseyi açlıkla terbiye etmesin
Allah kimseyi kimseye muhtaç etmesin

Allah kimseyi muhtaç etmesin
Allah müllete, devlete zevâl vermesin
Allah muhtaç etmesin
Allah selâmet versin
Allah yazdı ise, bozsun
Allah yokluk (yokluğunu) göstermesin

C. Teşekkür yerine dilekler

(şükretme yerine:) Allah can sağlığı versin.

Ağzına sağlık (iyi haber, güzel söz v.b. karşısında).

Ağzını öpsünler

Allah birini bin etsin

Allah gönlüne göre versin

Allah iki cihânda aziz etsin

Allah kalbine göre versin

Allah ne muradın varsa versin

Allah ömürler versin (ağrılarak)

Allah râzı olsun

Allah seni üstümden eksik etmesin

Babana rahmet

Babanın canına rahmet

Canını sevsünler

Eksik olmayın

Eline, ayağına sağlık

İki cihânda muammer olasın

Ölmüşlerine rahmet

Ömrüne bereket

Ömrün uzun olsun

Sağ ol

Sağ olun, var olun,

Tuttuğun altın olsun

D. Geçmiş olsun anlamına dilekler

Canın sağ olsun

Sağlık olsun

II. İNSAN VE İŞ İLE İLGİLİ DİLEKLER

A. İnsan üzerine (iyi ve kötü)

a. İyi insan hakkında

Allah kem gözden saklasın
Allah nazardan korusun (saklasın)
Allah selâmet versin
Şeytan kulağına kurşun

b. Kötü insan hakkında

Allah akıl, fikir versin
Allah doğru-yoldan ayırtmasın (çıkar-
masın)

c. Takdir edilen karşı cinse

Bacım olsun

Sünnetin Tarihçesi ve Sünnet Düğünleri

Yazan : İhsan HİNÇER

Üç yıl evvel Avustralya'dan bir tıp doktorundan aldığım mektup ile "Müslüman Türklerde sünnet" konusunda bilgi isteniyordu. Mektubu Millî Folklor Enstitüsü'nün o zamanki müdürü Öztelli'ye gönderdim. O da merhum Dr. Rıza Nur'un, sünnet, âdet ve âletlerinin resimlerinin yer aldığı bir yazısının fotokopisini göndermiş, ben de çeşitli yazı ve resimler yolladım.

Sünnet, Musevilerde ilk günlerde, Müslümanlarda ise 5 ile 13 yaş arasında erkek cinsiyet organının ucundaki derinin kesilmesidir. Sünnet, adından da belli olduğu gibi Müslümanlar için Allah emri yani "farz" değil, Hazret-i Muhammed'in buyruğu, "sünnet"tir. Fakat bütün müslümanlar gibi Türkler de bu sünnet'i hem din, hem temizlik bakımından mutlaka yerine getirirler. Peygamberimiz Muhammed ise doğuştan sünnetli olarak dünyaya gelmiştir.

Sünnet geleneği tarih bakımından Milâdet önce 4 bin yılına kadar iner.

O tarihlerde yapılan Mısır kabartmalarında erkek çocukların sünnetli olduğu görülmektedir. Museviler İbrahim Peygamber'in kendisini ve çocuklarını sünnet etmesinden itibaren bu geleneğe uymuşlardır. Hıristiyanlar ise Hazret-i İsa'nın kendisini sünnet ettirdiğini, ümmeti adına acı

çektığını, bu sebeple sünnet olmalarına ihtiyaç kalmadığını ifade ederler.

Türkler, müslümanlığı kabûl ettikten sonra sünnet olma geleneğini de benimsediler. Sünnet olma çağını çocukluktan kurtulup delikanlılık çağına hazırlık kabûl ettiklerinden büyük törenlerle kutlamayı âdet haline getirdiler. Tıpkı evlenmede olduğu gibi büyük düğünler düzenlediler. Tarihte Padişahların düzenledikleri büyük düğünler ün salmıştır. Büyük sünnet düğünleri içinde Kanunî Sultan Süleyman'ın çocukları için yaptığı düğün meşhurdur. Bu düğünden de ünlü olanı Üçüncü Murat'ın oğlu Üçüncü Mehmet'in 1582 yılında şehzade iken yapılan sünnet düğünüdür. 41 gün 41 gece (8 hazirandan 19 temmuza kadar) devam etmiştir. Düğün hazırlığı bir yıl önce başlamış, Avrupa, Asya ve Afrika hükümdarları davet olunmuştur. Osmanlı Devleti'nin bütün valilerine davetname çıkarılmıştır.

Matbah-ı Âmire (Saray Mutfağı Emîni) Karabali Bey, Sür-u Hümayun Emîni ve sabık Nişancı (Padişahın mührünü saklayan) Hamza Bey düğüne nezaret işleriyle görevlendirildiler.

400 adım uzunluğunda 100 adım genişliğinde olan Atmeydanı düğünün ve davetlilerin gereklerine göre düzenlendi. Yüz adamlık bir dörtken yapılarak mutfağa tahsis edildi.

Padişah, veliaht ve sultanlar için İbrahim Paşa Sarayının avlusunda köşkler, üstü örtülü yerler yapıldı. Rumeli Beylerbeyi İbrahim Paşa, "Düğünbaşı" ünvanı ile düğün yerinin zabıta işleriyle Sokollu'nun damadı Anadolu Beylerbeyi Cafer Paşa "Şerbetçibaşılık"la Kaptan Kılıçali Paşa "Mimarbaşılık"la görevlendirildi.

Padişaha sunulan hediyeler ise birer hazine teşkil etmekteydi.

Temmuzun yedisinde Şehzade Mehmet, Vezir Cerrah Paşa tarafından sünnet edildi.

★

Bugün için de Türkiye'mizin her tarafında sünnet düğünleri yapılmaktadır. Her aile erkek çocuğunun sünnet olmasıyla

ilk mürvetini göreceğine inanır. İlkokula gitmeden veya ilkokul sıralarında iken sünnetini yaptırır. Sünnet olacak çocuk önce ana ve babası veya akrabalarıyla çarşıya götürülür. Üzerinde "Maşallah" yazılı başlığı, omuzundan göğsüne çapraz olarak kuşatılan yine "Maşallah" yazılı kemeri

Gürsel Hınçer sünnetten sonra Ş. Yastıman'ın armağanı bağlama ile

entarisı, elbisesi alınır. Önce akrabalarından başlamak üzere, düğüne çağırılacak eşe dosta sünnet kıyafetini giyinmiş çocukla birlikte ailenin büyüklerinden bir veya iki kişi ile gidilir. Hem sözle, hem davetiyeyle çağırılır. Çocuğa sevdiği oyuncaklar ve yemişler alınır. Gezdirilir. Sünnet gününden bir evvelki cuma günü Eyüp Sultan'a götürülür. İmanın eli öptürülerek hayır duası alınır. Eyüp Sultan'ın türbesi ziyaret olunarak dua edilir ve fatiha okunur.

İşte, 7 eylül 1971 günü oğlum Gürsel Hınçer de bu törenlerden geçti. Sünnet oldu. Florya Deniz Kulübü Salonunda ak-raba ve dostlarımızın katılmasıyla sünnet düğünümüz neşeli bir şekilde sonuçlandı.

Henüz davetliler gelmeden sünnet sırasında da sadece Gürsel Hınçer'in arkadaşları, akraba, konu, komşu çocukları hazır bulundular. Sünnetle birlikte Gürsel'in çığlıkları "Oldu da bitti Maşallah, damat olur inşallah" nidalarına karıştı. Arkasından Mazhar Baba (Gençkurt) ve torunu Mehmet Baycan önce hokkabazlık hüner-

lerini gösterdiler. Sonra Kukla ve Karagöz oynattılar. 2

Gece saat 20'den itibaren bütün akrabalar, davetliler salonu hınca hınç doldurdu. Yunus Emre Semineri dolayısıyla İstanbul'a gelmiş bulunan Türkologlar da Gürsel'i tebrik ettiler. Prof. Tietze, sünnet düğünü davetiyesini enteresan bulduğunu ve Karagöz hakkında yayımlayacağı kitaba basacağını ifade ederken, Madam Prof. Melik-of da düğünü sonuna kadar takip etti. Türk rakısı ile zerde-pilâvını nefis buldu.

Bakırköy Halkevi Halk Dansları Toplu-luğu'nun oynadığı Kars - Kafkas, Elâzığ Oyunları ile Göle ve Konya Kaşık Oyunu Ekipleri çok takdir ve alkış topladı. İstanbul'un 4 tanınmış dansözünün yaptığı oryantal danslar düğünün neşeli geçmesine katkıda bulundu. Gürsel'in kendisinden 20 ve 15 yaş büyük iki ağabeyi Bora ve Çora ile ikiz kız kardeşi Nursel'in oyunları çok beğenildi.

Bütün bunlar ve getirilen hediyeler, Peygamberimizin buyurdukları "sünnet" in "düğün" olarak gerçekleşmesini ve Gürsel'in duyduğu acıyı unutasına yardımcı oldu. Düğünün mutlu annesi Huriye Hınçer ile babası İhsan Hınçer de (bendeleri) bahtiyar ve mesut bir halde misafirlerimi-zi uğurladık.

7 ARALIK 1971 DE

Türk Folkloru Danışma Kurulu Toplanıyor

Millî Folklor Enstitüsü'nün çalışmalarına yön vermek amacıyla Kültür Bakanı Sayın Talât Halman'ın çağrısıyla 7 Aralık 1971 salı günü saat 10'da Ankara'da Millî Kütüphane Müzik Salonu'nda "Türk Folkloru Danışma Kurulu" ilk toplantısını yapacaktır.

Kurul'a memleketimizin tanınmış folklorcuları ile Kültür Bakanlığı resmî kuruluş temsilcileri katılacaktır. Bu arada Kurul üyesi olarak çağırılan İhsan Hınçer de toplantıda bulunacak ve görüşlerini açıklayacaktır. T.F.A.

Gürsel Hınçer sünnet olmadan yiğeni, ağabeyi Bora'nın oğlu İlim ile

Ağasın Öldüren Keloğlan

Derleyen : Dr. Saim SAKAOĞLU

Zaman zaman iken, vakit zaman iken, horoz tellâl iken, babam beşikte iken, ben babamı tangur tungur salları iken bir Keloğlan varmış. Bu Keloğlan "Ben gidip bir yere hizmetkâr duracağım." der evinden ayrılır. Gidip bir ağaya hizmetkâr olur. Ağası buna der ki :

"Benim anlaşmam var, eğer kim kime kızarsa onun sırtından derisini yüzecek." [Kızanın sırtından derisi yüzülecek].

"Olur mu ağa böyle iş?"

"Olur, kabul edersen seni yanıma alırım."

"Peki ağa, sen ne dersen o olur."

Bunlar anlaşılır. Birgün sofrada otururlarken ağa Keloğlan'a der ki :

"Oğlum, git bak bakalım, öküzler yiyorlar mı?"

Keloğlan kalkıp ahıra gider, öküzlere bakıp gelir.

"Yiyorlar ağa."

"Peki oğlum."

Keloğlan gelir sofraya oturur, ağası sorar :

"Oğlum, kızdın mı?"

"Yok, neye kızayım?"

Biraz yemek yerler, ağa der ki :

"Oğlum, kalk bana bir su getir."

Keloğlan kalkar, ağasına su getirir.

"Oğlum, kızdın mı?"

"Yok ağa, sen deli misin, kızarmıyım?"

Sofradan kalkınca ağa öküzleri koşar, Keloğlan'ı çifte gönderir. Keloğlan çalışmaya başlar. Öğle olur, yemek gelmez, vakit geçer, yemek gelmez. Keloğlan çok acıkr. "Kızarsam beni yüzecek. Boş ver. aldırma." der kendi kendine. Akşam olunca ağa Keloğlan'a öğle yemeğini getirir ve sorar :

"Kızdın mı?"

"Yoo, hiç kızarmıyım?"

Ertesi sabah yemeğe otururlar. Ağa der ki :

"Git bak bakalım, öküzler yiyorlar mı?"

Keloğlan ahıra gidip öküzlerin kafasını keser, gelir :

"Oğlum yiyorlar mı?"

"Ağa, biri yiyor da biri yemiyor; bir de sen bak."

Ağa gider bakar ki Keloğlan öküzlerin

kafasını kesmiş, samanların üzerine koymuş. Ağa öküzleri görünce Keloğlan'dan korkmaya başlar. Ağa gelince Keloğlan sorar :

"Ağam, kızdın mı?"

"Yoo oğlum, kızarmıyım?"

Akşam olup da yatma zamanı gelince Keloğlan ağası ile hanımının konuşmalarını dinler :

"Hanım, bu Keloğlan bizi kesecek, gel kaçalım."

"Ey ağa, nasıl kaçacağız?"

"Sen yarın bir heybe çörek edersen, bunu bırakıp gideriz."

"Peki."

Ertesi gün ağanın karısı bir heybe çörek eder. Akşam olunca ağa ile hanımı yatar. Bunlar uykuya varınca Keloğlan kalkıp çörekleri boşaltır, çuvala girer, ağzını bağlar. Ağa ile karısı Keloğlan'ı uyur bilip kaçmaya karar verirler :

"Hanım hanım, kalk kaçalım."

"Peki, kaçalım. Keloğlan nasıl olsa uyuyor."

Bunlar hemen çuvaları sırtlarlar; şura senin, bura benim giderler. Keloğlan'ın da çuvalın içinde işeyesi gelir, tutup işer.

"Hanım, bu çörekleri ne kadar da yağlı etmişsin; bütün yağı üzerime çıktı."

"Ne yapayım, Keloğlan'a mı kalaydı bu yağlar?"

Öğle olunca sıcak çöker, bir çeşme görürler :

"Bu su soğuktur, nasıl olsa acıktık, biz burada bir yemek yiyelim."

"Peki ağam, yiyelim."

Otururlar yemeğe. Ekmek çıkarmak için çuvalın ağzını açınca içinden Keloğlan çıkar :

"Merhaba, ben de geldim buraya kadar."

der.

"Ooo Keloğlan..."

"Ağa kızdın mı?"

"Yoo, kızarmıyım?"

Oturup birlikte yemek yerler. Ağa :

"Haydin, biraz da uyuyalım." der.

Keloğlan mendilini yüzüne atar, yavaşça uyur. Ama hep onları dinler.

"Bu bizim başımıza yine bir iş açacak.

→

Bilmecelerimiz ve Kapuköy'den Bilmeceler

Yazan ve Toplayan : Ergün SARI

a) *Bilmecelerin geleneksel köy yaşamındaki yeri :*

Uzun yıllar köylerimizin şehir ya da kasabalarla olan bağlantıları zayıftı. Zayıf olan bu bağlantılar da genellikle, en küçük bir toprak kaymasıyla, ya da selle yok olan sarp keçi yollarıyla sağlanırdı. Üstelik kış aylarında tamamen karla kaplanan bu yollar insanlara geçit vermez ve böylece köylerimizi bütün bir kış boyu kendi kabuğuna çekilmek zorunda bırakırdı. Bu aylarda geceler uzun, gündüzler ise puslu ve geçmek bilmezdi. Bu yalnızlığı ve günlerin tekdüzeliliğinin verdiği sıkıntıyı dağıtmak, yaşamlarına çeşni katmak amacıyla köylüler günler düzenlerler, birbirlerinin evlerinde toplanarak eğlenirlerdi. Çeşitli oyunların oynandığı, karşılıklı atışmaların yapıldığı bu eğlentilerin en temel öğelerinden birisi de bilmecelerdi.

b) *Bilmecelerimizin genel nitelikleri :*

Bilmece, bilindiği gibi, genellikle herhangi bir şeyin niteliklerini üstü kapalı bir biçimde söyleyip de o şeyin ne olduğunu istemektir. Bilmeceler bir anlamda va-

Şimdi köprüye gidelim, üzerinde yatalım, Keloğlan'ı kenara alalım, onu ırmağa iteleriz."

Oradan kalkıp köprüünün üzerine gelirler. Keloğlan'a derler ki :

"Biraz da burada yatalım."

"Yatalım ağa."

Ağa ile karısı tuttular, ters yattılar. Hanım ortaya yattı, ağa da içe, Keloğlan da uca. Ağa hanımına dürtecek, o da Keloğlan'ı itmesiyle Keloğlan ırmağa düşecek. Bunlar uyurlarken Keloğlan hanımı dürtter, o da ağayı dürtter. Ağa yallah ırmağa. Hanım kaldı bu Keloğlan'a. Onu alıp geriye döndü, orada kaldılar.

[Anlatan : Seyfettin Cansız, Şiran - Aşağı Kulaca Köyü, 1942, İlkokul mezunu, şoför, çocukluğunda köylerinde arkadaşlarından dinlemiş. Tesbit tarihi : 23. 8. 1969. TTV numarası : 357; Aarne - Thompson katoloğu nr. 1120, 1132].

kit geçirmek için sorulmuş nükteli sorular bir diğer anlamdaysa derin gerçeklerle yüklü sözlerdir. Bilmeceler konuları yönünden genellikle coğrafi çevreden (Doğa koşullarından), üretilen çabalardan ve köy yaşamından etkilenir. Her biri halk yaratıcılığının birer kanıtıdır. Söz gelimi "Tarla, Ekin, Saman ve Tane"yi simgeleştiren şu bilmecedeki incelik :

Divlin divlin nar

Dizine gadar kar

Uçtu dilber

Kaldı nar

Ya da mezarı simgeleştiren şu bilmecedeki burukluk :

Yer altında kitli sandık

Veyahut da sosyal gerçekleri belirten şu bilmecedeki gerçekçilik :

Zenginler cebine kor

Fakirler sokağa atar

Halk yaratıcılığının kanıtı değil de nedir?

KAPUKÖY'DEN BİLMECELER :

Ağlar ağlar yaş dökmez
Suya gider su içmez

ÇINGIRAK

Ben giderim o gider
Para kadar iz eder

BASTON

Beş kardaş
Arkalarında birer taş

ELİN PARMAKLARI

Bir küçücük mil durur
Elâlemi güldürür

PARA

Bir küçücük odacuk
İçi doli yongacuk

AĞIZ

Bir kayada iki kepçe asılır

BAŞ VE KULAKLAR

Boş gider doli gelur
Ağızuma hoş gelur

KAŞIK

Dal üstünde kitli sanduk

CEVİZ

Dedemun kalburi dolidur saman

ŞAPKA

Datz altına
Datz üstüne
En küçüğü
En üstüne

İNEK BOKU

Elemez belemez
Ocak başına gelemez
Gelse da duramaz

YAĞ

Eriye beriye
Asker kaldı geriye
Kuşlardan hangi kuştur
Arka üstü yuruye(n)

CENAZE

Etten kantar
Altun tartar

KULAK

Gel bize
Koyayım altuna

MİNDER

Gökten indi bir şişe
Meğer tribi uçışe (1)

YUMURTA

İziduk biziduk
Otuziki kız iduk
Kıran geldi dağılduk
Yine döndük dizilduk

DIŞLER

Kapiyi açtı
Koyverup kaçtı

YEL

Karaoğlani kulağından asarlar

TAVA

Karni karnatz
Burni burnatz
Yemek yemez
Sudan doymaz

GÜĞÜM

Kat kat döşek
Bunu bilmeyen eşek

KİTAP

Mesel mesel maliki
Tirnakları oniki

KEDİ

O yani kaya
Bu yani kaya
İçinde sarı maya

YUMURTA

Sarıdur safran gibi
Yaslanur aslan gibi

ALTIN

Tarlada kazuk.
Kafası bozuk

HIYAR

Tarla beyaz

KAĞIT

Tohum kara

KALEM

El eker

YAZMAK

Dil biçer

OKUMAK

Uzun uzun dervişler
Uzak yoldan gelmişler
Öyle bir yorulmuşlar
Hamdan hamur olmuşlar

KAR

Uzun uzun kervanlar
Tavuğun g.... ne yetişemez

YOL

Yer altında sakallı dede

PRASA

Yer altında yağlı kayış

YILAN

Zenginler cebine kor
Fakirler sokağa atar

SÜMÜK

(1) Tribi uçışe: Deliği yokmuş.

Yıllık abonesi : 15,
altı aylık abonesi: 7.5
liradır.
Yurt dışı senelik abone :
\$ 3, £ 1.5, DM 10TÜRK
FOLKLOR
ARAŞTIRMALARIBasılmayan yazılar
istenince geri gönderilir.
Dizgi ve baskı:
Halk Matbaası
İstanbul

Sahibi ve Genel Yayın Müdürü : İHSAN HİNÇER

Yazı İşlerini Fiilen İdare Eden Sorumlu Yönetmen :

BORA HİNÇER

Mektup ve havale için adres : Posta Kutusu : 46, Aksaray — İstanbul , Tel: 22 40 74

TÜRK FOLKLOR/HALKBİLGİSİ DERNEĞİNİN YAYIN ORGANIDIR.

ASIRLIK TECRUBE
ARADIĞINIZ EMNİYET
ZENGİN İKRAMIYE
SOSYAL HİZMET

ASIRLIK TASARRUF BANKASI

EMNİYET
SANDIĞI

(Basın : 60010 - 130)

EN KÜÇÜK
TASARRUFLARINIZA,
BÜYÜK
TASARRUFLARINIZ
GİBİ DEĞER
VEREN BANKA

AKBANK

(Folklor : 131)

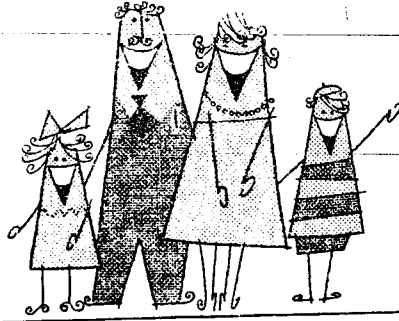
Memleket içindeki
Bankacılık hizmetleriniz
kadar
MEMLEKET DIŞI
BANKA İŞLERİNİZ
için de

TÜRK TİCARET BANKASI

EMRİNİZDEDİR

TÜRK TİCARET BANKASI

Florürlü diş macunu

Diş etlerini kuvvetlendirir
Diş minelerini sertleştirir
Çürümeleri önler

Radar Bek: 1092 — 133

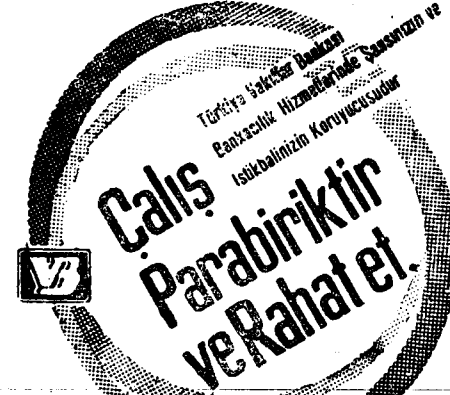
KIŞ VE YAZ
AYLARINDA
BİLHASSA
KIŞ
MEVSİMİNDE

BÜYÜKLERİN
VE
KÜÇÜKLERİN
SAĞLIK
KAYNAĞI

(Folklor : 134)

Türkiye Vakıflar Bankası

TÜRKİYE VAKIFLAR BANKASI

(Basın : A. 20625/60318 - 135)

GRİPİN, nezle başlangıcında birçok lenalıklan önlemek bakımından faydalıdır. GRİPİN, 4 saat ara ile günde 3 adet alınabilir.

GRİPİN

(Yeni Ajans : 5751 - 186)

milyon üstüne milyon

T.C. ZİRAAT BANKASI

(Basın : A. 20208/70 - 1319 - 137)

TÜRK FOLKLOR ARASTIRMALARI

ARALIK 1971

İÇİNDEKİLER :

- Halk Şiirinde Atasözleri Celâlettin KİŞMİR
Çankırı'da Kızlara - Oğlanlara Dair Folklor Osman SAYGI
Hatay'da İpek Folkloru Dr. Edip KIZILDAĞLI
Taria Ürünleri İle İlgili Atasözleri, Deyimler (6) Azmi GÜLEÇ
Selçuk (Eski Efes ve Ayasuluk)'ta Yedi Uyuşlar S. TÜRKÖĞLU
Amcazade Hüseyin Paşa'nın Mezarı Erdem YÜCEL
Eski Edirne'de Oyunlar, Sünnet Düşünceleri İ. Hakkı SOYANMAZ
Anadolu Yemekleri Nevzat GÖZAYDIN
Kitaplar Arasında: Atasözleri ve Deyimler Üzerine Emin RECEBOĞLU
Poşoflu Zülâfi İle Şenlik Karşılaşması Haydar ÇETİNKALE
Divriği'de Düşün Âdetleri (2) İbrahim ASLANOĞLU
Padışaha Damat Olan Dilenci Masalı Dr. Saim SAKAOĞLU

BİZE GELEN KİTAPLAR

SAYI: 269

KURUŞ: 125

İSTANBUL'DA AYDA BİR KEFİ ÇIKAR HALK KÜLTÜRÜ DERGİSİ